

**İSLAM'IN ÜZERİNDEKİ
BEŞ GÖLGE**

- 1- EHL-İ BEYT
- 2- KÖLE VE CARIYE
- 3- RECM
- 4- HZ. İSA'NIN DÖNÜŞÜ
- 5- NESHMESELESİ

Prof. D. M. Zeki Duman
KAYSERİ - 2012

1- EHL-İ BEYT

ÖNSÖZ

Şii'si ve Sünni'siyle İslam Dünyasında, başlangıçtan bugüne dek "Ehl-i Beyt" hakkında yüzlerce, hatta binlerce makale ve kitap yayımlandı. İslami literatür içerisinde bu konuda pek çok malumat bulunmaktadır. Bu malumattan bir kısmı Ehl-i Beyti'n dindeki ayrıcalığı, seçkinliği, faziletleri; hatta Kur'an gibi temizlerden başkalarının el süremeyeceği kadar kutsal ve Kur'an'dan sonra sıkı sıkıya sarılmak gereken Din'de ikinci esas olduğu hakkındadır. Bu yazılanlara göre, eğer bir mümin, Kur'an'a sarıldığı gibi Ehl-i Beyte ve onlara mensup olduklarını söyleyen "masum" uzantılarına... sarılmayacak, onları sevmeyecek ve onların yolundan gitmeyecek olursa kesinlikle sapıklığa düşmüş olacaktır.¹ İnanç haline gelmiş olan bu iddiaların yanı sıra "Ehl-i Beyt" in kimliği ve kimlerden

oluştugu ve kimlerin bu seçkin ve ayrıcalıklı(!) zümreye dahil olduklarının veya olabileceklerinin tartışmaları hakkında da çok sayıda kitap ve makale yazıldı. Fakat bu makale ve kitaplar arasında Din’de, yani esasını Kur’an ve Sünnet’in teşkil ettiği İslam Dini’nde böylesine ayrıcalıklı bir soyun; soydan kaynaklanan seçkinliğin, faziletin hatta “masumiyetin” /doğuştan hata ve günahattan beri kılınmış olma’ ve Din’de rehber gösterilmenin söz konusu edilip edilemeyeceği hakkında pek fazla yayına rastlamak mümkün değildir. Bu konuda da birbirinden farklı değerlendirmeler var elbet. Fakat “böyle bir düşüncenin veya inancın mümine ne zararı olabilir ki?!” savıyla; bilhassa kendilerine son derece itimat edilen Sünni ilim adamlarının meselenin özüne inmemeleri ve “dine eklediği ilave”den diğer bir ifade ile İslam’ın üzerine düşürdüğü gölgeden rahatsızlık duymamaları sebebiyle bu değerlendirmeler çoğunlukla dikkat çekmemekte veya “dini gayrete” pek fazla dokunmamaktadır. Bir de konu, en son peygamber Hz. Muhammed’in (s.a.v.) kızı Fatıma, damadı Hz. Ali ve bu hususta

dayandırılan ayet(!) ve hadisler(!) olunca, Hakk ve tahkik ehli Sünni alimler bile, çoğunlukla, bu konuda, ya susmayı ya kabullenmeyi veya kabullenmiş gibi gözükmeyi tercih etmekte bir zarar görmemişlerdir. Hatta günümüzde olduğu gibi birçoğu maksadını aşan ayet yorumlarını ve tahkik ve tenkit süzgecinden geçirilmemiş hadisleri özel günler sebebiyle konuşmalarında kullanmaktan çekinmemişlerdir. Çünkü pek çok İslam alimine göre Ehl-i Beyt'ten, Hz. Ali Resûlullah'ın (s.a.v.) damadıdır, Hz. Fatıma kızıdır, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ise onun soyudur.(!) On iki İmam da Resûlullah'ın torunu Hz. Hüseyin'in soyundandır... Değil mi ki, bu soy Kur'an'da ve Sünnette övülüp(!) göklere çıkartılmıştır. Onları sevmek Peygamberi, dolayısıyla Allah'ı sevmektir; onlara düşman olmak ise Allah'a düşman olmaktır. O halde Ehl-i Beyt'e tabi olmak, elbette Din'e tabi olmaktan başka bir şey olamaz!! Kaldı ki, Ehl-i Beyt taraftarları, her devirde hem çok, hem güçlü hem de bir kısmının elinde kılıç olmasa bile dilleri

kılıçtan da keskindir.. “Resûlullah’ın (s.a.v.) soyuna dil uzatmak ha!” gibi...

Hz. Peygamber’in: “Ashabım hakkında Allah’dan sakının! Ashabım hakkında (ileri-geri konuşmaktan) Allah’dan sakının! Sizden herhangi biriniz Uhut dağı kadar altun tasadduk etseniz, değil onların bir ölçek tasadduk ettiğinin derecesine ulaşmak, yarım ölçeğine bile ulaşamazsınız!” uyarısı sebebiyle Sünni ilim adamlarından hiçbiri, değil Hz. Peygamber’in yakınları hakkında konuşmak, Cemel ve Siffin savaşlarında birbirine kılıç çeken sahabeyi bile eleştirmeye pek yanaşmazlar. O sebeple bizim bu burada hedefimiz, kesinlikle Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin değildir. Onlar hakkında ileri geri konuşmak hiç değildir.

Asıl hedefimiz İslam’da ayrıcalıklı, doğuştan hata ve günahattan beri kılınmış’ /masum ve İslam Dini’nde kendisine uymak bakımından Kur’an’a denk bir esas kabul edilen “Ehl-i Beyt” anlayışıdır. Ehl-i Beytin kutsallaştırılması ve Din’de yeni bir esas olarak sunulmasıdır. Çünkü;

Yüce Allah Kur'an-ı Keriminde dememiş midir?: "...Bugün sizin dininizi kemâle erdirdim,² size nimetimi tamamladım, sizin için din olarak İslâm'ı seçtim..."³

Hani Allah'ın Nebisi ve en son Elçisi Hz. Muhammed dememiş midir?: "Benden sonra din adına çıkacak olan her şey bid'attır. Her bid'at merduttur ve kim onlara uyarsa, onu Din'den uzaklaştırır!"⁴

Yine Yüce Allah dememiş midir?

2 Ayetin bu kısmı, hicretin 10. yılında zilhiccenin 9. günü, Cuma gününde öğleden sonra Arafat'ta nazil olmuştur. Bu ayetin nüzulünden 81 gün sonra da Resûlullah'ın (s.a.v.) vefat ettiği söylenmiştir. O nedenle bu pasaj, hüküm içeren son ayet olarak bilinir. Ayetin bu kısmı, hicretin 10. yılında zilhiccenin 9. günü, Cuma gününde öğleden sonra Arafat'ta nazil olmuştur. Bu ayetin nüzulünden 81 gün sonra da Resûlullah'ın (s.a.v.) vefat ettiği söylenmiştir. O nedenle bu pasaj, hüküm içeren son ayet olarak bilinir.

3 Maide, 5/3. Ehli bilir ki bu ayette din, bir bütün hâlinde İslâm ve şariat anlamındadır. Yani itikad, ahlâk ve ibadet boyutuyla birlikte İslâm Dini; haramlar ve helâller de dâhil, ferdî, içtimaî, siyasi, hukukî emir ve yasakların bütününe kapsayan yasalar boyutuyla din/"şir'a ve minhac"(Maide, 5/48) kastedilmiştir.

“Allah katında en değerliniz takva bakımından en üstün olanınızdır!”

Yine Allah’ın Resûlü Hz. Muhammed Veda hutbesinde dememiş midir?: “Size öyle bir şey bırakıyorum ki, eğer ona sıkı sıkıya sarılırsanız, bir daha asla sapıklığa düşmezsiniz. Dikkat edin, o Allah’ın Kalamıdır.”

O halde Kur’an’dan sonra ikinci bir esas olarak ‘Ehl-i Beyt’ inancı nereden çıktı? Hz. Peygamber, *“Ben de sizin gibi bir beşerim...”*; *“Allah’ın hazineleri benim yanımdadır demiyorum!...”*; *“Ben gaybı bilemem...”*; *“Ben, bana ve size ne yapılacağını da bilememem...”* derken; kızı Fatıma’ya da: *“Kızım, sakın ha, babanın peygamber olmasına güvenme! Seni ben kurtaramam...”* buyurup uyarırken... Dinde yaratılışları icabı günahattan ve hatadan beri kılınmış ayrıcalıklı /masum bir soy da nereden çıkıyor? Onların yolundan gitmek, dinde nasıl esas sayılabiliyor? Ehl-i Beyt’i sevmek *“Allah’ı sevmektir”* ilkesi Kur’an’ın hangi ayetinde yer alıyor?

Evet, her zaman deriz ki: Aklın ilk

vazifesi Allah'a imandır, ikinci vazifesi ise sevmektir; Allah'ı sevmek, kullarını; bilhassa peygamberlerini sevmek, peygamberlerin yolundan giden sâlih ve sadık müminleri sevmek... Özel olarak da Resûlullah'ın (s.a.v.) yolundan giden yakınlarını, arkadaşlarını sevmek... Bu konuda söyleyecek sözümüz budur. Bundan başka bir söz de söylemiyoruz...

“Ehl-i Beyt” anlayış ve inancı şu sebepten ötürü konu edinmiş bulunuyoruz:

1. “Ehl-i Beyt”, özü itibariyle İslam'a ve onun temel prensiplerine aykırı bir biçimde ortaya atılmış ve geliştirilmiş bir kavramdır.

2. Müslümanlar arasında ve tarih boyunca bölünmeye, hatta büyük savaşlara sebep teşkil etmiştir. Günümüz İslam Dünyasında kapanmaya yüz tutmuş olan bu yara iç ve dış mihraklar tarafından yeniden Şii ve Sünni yahut Alevi ve Sünni şeklinde kaşınmaya çalışılmaktadır.

3. Kur'an ve Sünnet üzerinden varlığı iddia edilip tartışılan; hatta inanç haline getirilen pek çok konu gibi Ehl-i Beyt de

İslam'ın asıl kaynakları açısından tahkik edilmeli ve Kur'an'da geçen Ehl-i Beyt ile kimlerin kast edildiği yine Kur'an bütünlüğü içerisinde açık ve net olarak ortaya konulmalıdır. Kur'an'ın kast ettiği Ehl-i Beyt'ten olmak onlara bir ayrıcalık mı kazandırıyor, yoksa dinde daha fazla itina ve daha fazla rikkat ve titizliğe mi çağırıyorlar? Bunları ortaya koymaya çalışmaktır. Sonra da bugünkü "Ehl-i Beyt" anlayış ve inancının İslam'da (Kur'an ve Sünnette) olup olmadığını azami ölçüde ve sağlıklı bir biçimde tespit etmektir.

Tekraren söylemek isteriz ki, bizim bu makalede maksadımız, kesinlikle bu gün yeryüzünde "Ehl-i Beyt" veya taraftarları olarak bilinen kimseleri; aşırı veya mu'tedil kabul edilen tüm kolları ile Şiileri, "Seyyidleri", "Şerifleri" ve Alevi vatandaşlarımızı inanç ve taraftarlık açısından yargılamak veya sorgulamak değildir. Çünkü onlar, dün olduğu gibi bugünün de sosyal ve siyasi gerçekleridirler. Hepimiz aynı milletten ve aynı ülkenin insanlarıyız. Ortak paydamız İslam'dır. Allah'ımız bir, Kur'an'ımız bir ve

Peygamberimiz birdir. Benim inancım bana göre ne kadar doğru ve öyle inanmak hakkım ise, benden farklı inançta olanların inançları da onlara göre doğru addediliyor olabilir ve istedikleri şeye inanmak onların da hakkıdır. Eğer Allah dileseydi herkesi mümin yapardı.⁵ Allah'ın dileyip yapmadığı şeyi Peygamberi bile yapmamış⁶ ki, ben yapmaya kalkışayım! O sebeple onları yok saymak, inançlarını küçümsemek, sorunlarıyla ilgilenilmesini yadsımak veya onlara sataşmak gibi bir düşüncem asla söz konusu değildir ve - içtenlikle söylüyorum - haddime dahi düşmemiştir...

Tefsir sahibi bir ilim adamı bilinç ve sorumluluğu ile tüm yapmak istediğimiz, Köle ve Cariye meselesi, Recm ve Hz. İsa'nın tekrar dünya hayatına döneceği inançları gibi, Kur'an üzerinden tartışılmakta olan bu anlayışın gerçekten Kur'an'da olup olmadığını halkımızla paylaşmaktır. Hiç şüphesiz gayretle hakikatleri araştırmak bizden inayet ise Cenab-ı Allah'tandır.

5

6

GİRİŞ

“Ehl-i Beyt”, sanıldığıının aksine dini, İslami değil; tamamen siyasi ve sosyal bir kavramdır. İslam’dan önceki cahiliyye döneminde var olan bu kavram Hz. Peygamber’in yaşadığı Asr-ı saadetlerinde ve ondan sonra da kullanılmıştır. Fakat Hz. Peygamberin vefatından sonra; özellikle Hz. Osman şehit edildikten; başka bir ifadeyle “büyük fitne”⁷ zuhur ettikten sonra İslam dünyasında gelişen istenmeyen hadiseler neticesinde ve siyasi amaçla yeniden hortlatılıp gün yüzüne çıkartılmıştır. Ehl-i Beyt, cahiliye döneminde olduğu gibi Resûlullah’ın vefatından sonra da yeniden anlam değişikliğine uğratılarak hep siyasi amaçla kullanılmış ve o sebeple dine dayandırılmaya ve sömürü aracı olarak din kullanılmaya çalışılmıştır. Bilhassa ilk dört halifeden sonra Ebu Süfyan vasıtasıyla cahiliye dönemindeki zihniyetin tekrar

7

hortlatılması ve o bölücü siyasi düşüncenin itikadî, ahlakî, ilmî, kültürel ve ekonomik sapmalarla bir biçimde canlı tutulmaya çalışılması, bugün kimi çevrelerce örtülü bir biçimde sürdürülmekte olan şîî-sünnî veya alevî-sünnî çatışmasının da aslını oluşturduğu sonucuna götürmektedir.

Şimdi biz bu kavramsal ve sosyal oluşumun etimolojik yapısından başlayarak tarihi arka planını, gelişme süreci ve Kur'an ile irtibatlandırılmasını, detay kısmını İslam Tarihçilerine bırakıp, özet halinde de olsa bilgi aktarmaya çalışalım.

A – KAVRAMSAL ANALİZ

Kur'an'da "Ehl", "Âl" ve "Beyt" Kelimeleri

Ehl-i Beyt: Arap dilinde 'ehl' kelimesinin 'beyt' kelimesine izafe edilmesiyle oluşturulmuş bir izafet terkididir. Bu terkip, semantik açıdan birbirinden oldukça farklı manalarda kullanılmıştır.

Ehl kelimesi, *ehile/ye'helü/ehlen* fiilinden olup yadırgamadı, yalnızlığını giderdi,

yakınlık hissetti, dost oldu; erkek için: *ehele / ye'hilü ve ye'hülü /ehlen ve ühulen* bir kadınla evlendi manasındadır.

el-Ehl kelimesinin çoğulu *ehlûn /ehâlin /eehâlin /ehlâtün ve /ehelâtün'*dir. el-Ehl lafzı müzekkerdir; aşiret /baba tarafında akrabalar; yakınlar; 'ehlü'r-racül: adamın eşi, hanımı gibi manalarda kullanılmaktadır. Bu kelime izafe edildiği kelimelere göre farklı manalar kazanmaktadır. Sözüün gelişi *ehlu'r-racül*: adamın eşi; aynı çatı altında yaşadığı kimsesi ve akrabaları manasındadır. *Ehlu'd-dâr* da aynı manada kullanılmaktadır. *Ehlu'l-mezhep*, kendisini bir mezhebe nisbet eden, *ehlu'd-din* bir dine göre yaşayan kimse demektir. *Ehlu'l-beyt*, evin sahibi ve sakinleri; bir adamın en özel yakınlarına, insanlardan kendisine ait bildiği kimseler de ehlü'r-racül tabir edilir.

Ehl kelimesi nisbet manasını da taşıdığı için bir adama nisbet edildiğinde, o adamın ailesinden olanlar, bir şehre nisbet edildiğinde

o şehirden olanlar ve bir ülkeye nisbet edildiği zaman da o ülkeden olanlar kast edilmiş olur.⁸

Evcil hayvanlara '*ehlî hayvan*' denildiği gibi, insanlara çabuk ısınan, onlara karışıp kaynaşabilme özelliğine sahip insanlara da '*ehliyyun*' tabir edilir.⁹

"Ehl" kelimesi duâ cümlesinde; "rahat edeceğin ve korku yaşamayacağın bir yere geldin" demek anlamında, "*merhaban ve ehlen*" şeklinde kullanılır. *Ehl*, sahip manasına da gelir "*el-mülkü lillâhi*"/mülk Allah'a aittir, "*Ehlüttakvâ ve ehlülmağfira*", yani takva'nın ve mağfiretin sahibi olan Allah! *Ehlu'l-emr, ulû'l-emr*, emir ve idare sahibi, demektir. "Allah seni cennet ehlerinden kılsın" sözü, 'seni cennete koysun, cennetliklerden eylesin!' anlamında da kullanılmıştır.¹⁰

8 İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükerrrem, *Lisanu'l-Arab*, Beyrut, 1990 'EHL' mad. XI/29.

9 İbn Manzur, *Lisan*, 'EHL' mad. XI/30.

10 İbn-i Manzur *Lisanu'l-Arab*, 30; Asım Efendi, *Kamus Tercemesi*, İstanbul, tsz. 'EHL' mad. III/1162.

Ehl-i Beyt kavramı Kamus'da şöyle izah edilmiştir: Bir kişinin aynı çatı altında yaşadığı akrabaları; evladı, ıyal ve ihvanıdır.

Ehl kelimesi, kocaya nisbet edilirse kişinin hanımı; Nebi (s.a.v.)'e nisbet edilirse (Kur'an'a göre) *zewcat-ı tahirat*, yani onun temiz eşleridir. (Sonradan oluşan örfe göre) kızları ve damadı Ali Murtaza(da bu kavram içerisine sokulmuş)'dır. Ezvac-ı mutahhara ile 'âl' ifadesi de kullanıldığı zaman ricalden olan torunları kast edilir. *Ehlu'l-Enbiya* ise, herhangi bir peygamberin, (ona tabi olan) ümmeti için kullanılır.¹¹

(Kur'an'daki) Ehl-i beyt kavramı, Resûlullah'ın yaşamış olduğu Asr-ı saadetlerinde onun (hayatta olan) zevceleri anlamına gelirken daha sonra anlam genişletilmesine uğratarak Hz. Peygamberin hanımları ile birlikte damadı Hz. Ali, Kızı Hz. Fatıma, torunları Hz. Hasan ve Hüseyini de kapsar olmuştur. Kur'an'da ev halkı manasına da kullanılan bu tabir evin sahibiyle birlikte onun eşi, çocukları, torunları ve yakın

11 Bkz. Asım Efendi, Kamus Tercemesi, 'EHL' mad. III/1162.

akrabalarını da kapsamaktadır. “Ehlu Beyti’n-Nebiy, Nebi’nin hanımları, çocukları ve yakınları, yani Hz. Ali’dir. Bir görüşe göre ise, sâdece hanımlarıdır.”¹²

Âl: Bu kelime lügatte serap, dağ, dağın çevresi ve çadır direği manasına geldiği gibi kişinin kendisi, ailesi, dost ve arkadaşları manasına da gelmektedir. Bazılarına göre ehl kelimesiyle eş anlamlıdır.¹³ Ehl, ıyal ve tebaa anlamına da gelir. İster müslim, ister gayr-ı müslim olsun, kişinin soyundan gelen kimseler demektir.”¹⁴

Şunu da belirtmeliyiz ki, ‘Ehl’ kelimesi, her ne kadar lügat açısından “İster müslim, ister gayr-ı müslim olsun, kişinin soyundan gelen kimseler “ anlamına gelse de, Kur’an açısından öyle değildir. Çünkü kelimenin, nisbet etme ve yüceltme anlamı da bulunduğu için mü’min bir kimsenin ailesinden veya soyundan gelen kimse şayet Allah’a ortak koşuyor veya O’nu inkâr ediyor ve

12 İbn Manzur, Lisan, ‘EHL’ mad. XI/29

13 Ahmet Özel, “Âl” mad., DİA, II. 305, 306.

14 İbn Manzur, Lisan, ‘EHL’ mad.

peygamberin dâvetine icabet etmiyorsa; hatta inandığını söylese bile ona tabi olmuyorsa o ondan ve ehlinden sayılmamaktadır.¹⁵

15 Bunun en açık örneği Kur'an'da: Nuh (a.s.)'dır. Oğlunu, ısrarla gemiye çağırmasına rağmen oğlu babasının gemisine binmedi; onu sular arasında boğulurken gördüğünde bir baba şefkatiyle: "Ya Rabbi! Oğlum da benim ailemdendir /ehli. Kuşkusuz senin va'din haktır; elbet sen hüküm verenlerin en yücesisin!"(Hud, 11/45) demişti. Ona Allah'ın cevabı şöyle olmuştur: "Ey Nuh! O senin ehlinden değildir; o salih olmayan bir amel(in ürünü)dir. Hakkında bilgi sahibi olmadığın şeyi benden isteme. Sana cahillerden olmamanı tavsiye ederim."(Hud, 11/46)

İbrahim (a.s.) da inkâr eden kavmine şöyle demişti: "Biz, sizden ve sizin Allah'tan başka taptığımız tanrılardan uzağız; biz sizi örttük, inkâr ettik! Yalnız Allah'a inanuncaya kadar bizimle sizin aranızdaki ilişkinin düşmanlık ve kin olduğu, artık açığa çıkmıştır."(Mümtühne, 60/4)

Nuh ve İbrahim (a.s.)'dan naklettiğimiz bu iki olaydan anlaşılıyor ki, mü'min bir kişinin ehli, onun gibi inanan ailesi, çocukları ve soyundan gelen akrabalarıdır. İnkâr edenler ondan sayılmamaktadır. Hatta kendilerine bir peygambere nispet ettikleri halde ona tabi olmayanlar da o peygamberden olamazlar. Nitekim Yahudiler ve Hıristiyanlar İbrahim'i (a.s.) kendilerinden olduğunu iddia ettiklerinde onlara şu cevap verilmiştir: "İbrahim ne bir Yahudi ne de bir Nasranî idi! O, hanîf bir kul olarak kendisini Allah'a teslim etmiş bir Müslimdi! O, asla müşriklerden olmamıştır! Kuşkusuz, İbrahim'e insanlardan en lâyük

Kur'an'da *âl*, *ehl* ve *beyt* kelimeleri birçok ayette kullanılmıştır. Mesela, Âl-i İmran, Âl-i Ya'kub, Âl-i Musa denildiğinde, adı geçen peygamberlerin akrabaları; Ehl-i beyt denildiğinde İbrahim (as.)'ın hanımı, Hz. Musa'nın annesi ve Hz. Peygamberin hanımları; Ehl-i Kitap ile kendilerine kitap verilenler, özellikle Hristiyan ve Yahudiler; Ehl-i İncil ile sadece İncil'e muhatap olan İsrail oğulları, Ehl-i karye ile de ayette işaret edilen köy ya da belde halkı kastedilmiştir.¹⁶

“Beyt” kelimesi ise, genelde ev ve mesken anlamında kullanılmıştır; Allah'a nispet edildiği ayetlerde ise *beytullah*, yani “Kâbe” kastedilmiştir. Kâbe ve Mescid-i Aksa Kuran'da “Allah'ın Evi, yani *beytullah* anlamındadır; “*Ve iz ce'alne'l-beyte mesâbeten linnâsi ve emnâ*”¹⁷ ayetinde *beyt*'ten maksat

olanlar, elbette ona tabi olan kimselerle şu Peygamber ve iman edenlerdir! Allah da müminlerin velisidir.” (Al-i İmran, 3/67, 68)

16 Bkz. Bakara, 2/105, 109; Âl-i İmran, 3/64, 33; Maide, 5/47; Hicr, 15/65; Kasas, 28/12; Bakar, 2/49, 248.

17 Bakara, 2/125.

Kabe'dir. "Şüphesiz evlerin en basiti, elbette örümceğin evidir"¹⁸ ayetinde "beytü'l-ankebut"; "Rabbin arıya (...) ev edin diye vahyetti"¹⁹ ayetinde arı kovarı; "Eğer evde kimse yoksa, yine de size izin verilmediği sürece evlere girmeyin!"²⁰ ayetinde bir şahsın evi, yani mesken anlamında kullanılmıştır.

B - TARİHİ ARKAPLÂN

Ehl-i beyt ya da *âl-i beyt*, İslam'dan önce *beytü'l-âlihe* tabir edilen, içinde putların bulunduğu Kâbe'den sorumlu olan aileye verilen bir isimdir. Daha sonra bu kavramın anlam alanı genişletilerek kavrama, dinî anlamının yanında, şehrin savunma ve yönetim işlerini de içeren siyâsî bir anlam da kazandırıldı. İslâm'ın tebliğine kadarki süreçte, *ehl-i beyt* veya *ehl-i âlihe* ya da *ehlullah* kavramları, Mekke'de *Beytullah*, yani "Allah'ın evi" ile ilgili, dolayısıyla Mekke'nin dini ve siyasi hizmetlerini üstlenmiş olan ve

18 Ankebut, 29/41.

19 Nahl, 16/68.

20 Nur, 24/28.

hep aynı soydan gelen kabileler için kullanılmıştır.

Bu kutsal görev nesilden nesle aynı soydan gelen kişilere veraset yoluyla intikal ettirilmekteydi. “Ev /mâbed koruyuculuğu” manasına da gelen *sedenetü’l-beyt*, bu aileye kabileler arasında ayrı bir saygı ve şeref kazandırıyordu. *Sedenetü’l-beyt*, *ehl-i beyt*’ten farklı olarak daha ziyâde savunma ve yönetimle ilgili işlerden sorumlu olan kabilenin ileri gelen kişileri için kullanıldığı da bilinmektedir. İslam öncesi dönemde Araplar arasında: “Beyt ve şeref onlardadır” denildiği zaman ‘kabilenin dini hizmetler, savunma ve yönetimle ilgili işleri onların uhdesindedir’ manası anlaşılmaktaydı.

Miladî V. Yüzyıla kadar Mekkenin yönetimi ve Allah’ın evi Kâbe ile ilgili hizmetler Huzaa kabilesinin elinde bulunuyordu. Bu yüzyılın ikinci yarısına doğru Hz. Muhammed’in atalarından Kusayy, güç kullanmak suretiyle Mekke’de siyasi otoriteyi Huzaa kabilesinin elinden aldı ve kısa zamanda Arap kabilelerini kendi liderliği altında toplamayı başardı. Böylece

Kusayy, Mekke'nin siyasi yönetiminin bütünü anlamına gelen *sikaye*, *rifâde*, *sidâne*, *livâ ve nedve* tabir edilen: hacıları sulama, yemek verme, Kâbe'nin anahtarlarını taşıma, örtüsünü değiştirme, savunma ve yönetim/siyaset işlerini sürdürmekteydi. Bundan dolayı Kusayy'a, bütün yetkileri elinde toplayan anlamında *el-Mücemma'* lakabı verilmişti. O çevrede Kusayy'dan sitayişle söz ediliyor ve: “O, beyt ve şeref sahibidir.” deniliyordu. Yani ehl-i beyt'i ve yönetimi elinde tutuyordu.

Kusayy'dan sonra bu işler, onun çocuklarından olan Benî Abdiddar ve Beni Abdimenaf'ın eline geçti. Onlar, aralarındaki bir anlaşmazlık sebebiyle babalarının devrinde üniter bir yapıya sahip olan bu görevi aralarında paylaştılar: Abdimenaf oğulları *sikaye* (Hacıların su ihtiyacını karşılama) ve *rifade* (Hacıların yemek ihtiyacını karşılama); Abdiddar oğulları da *hicâbe* (Kâbe'nin örtüsünü değiştirme), *Livâ* (askerî idâre /savunma) ve *nedve* (siyasi idâre) görevlerini üstlendiler.

Abdimenaf oğullarından Haşim ile Abdüşşems, babalarının görevini devralma konusunda birbirleriyle mücadeleye giriştiler. Neticede hacılara hizmet etme, yani *sikaye*, *rifâde* görevleri Haşim'in eline geçti. Cömertliğiyle ün yapan Haşim bu görevi başarıyla sürdürdü. Babalarının sürdürdükleri bu mücadele sonradan Abdüşşems'in oğlu Ümeyye'nin oğullarıyla Haşim oğulları arasında sürdürüldü.

Hâşim'den sonra *sikaye* ve *rifade* görevleri kardeşi Muttalib'e, ondan da kardeşinin oğlu Abdulmuttalib b. Haşim'e intikal etmiştir. Çevrelerinde "Allah'ın dostları" olarak anılan Abudlmuttalip oğulları Kâbe'ye ve Hacılara yaptıkları hizmetle Harem'in yüceliğini, itibarını ve kutsiyetini daha da artırdılar. Bu yüzden Kureyş kendilerini, "Ehlü'l-Harem" ve "Ehlullah" olarak biliyordu. Mekke'de Harem'in taşıdığı kutsiyet ve saygı, onun vesilesiyle insanlara hizmet etmekte olan Kureyş'in de saygınlığını kat kat artırıyor ve onlara, Ceziretü'l-Arab'da korku ne kelime, izzet-u ikram ile dolaşma imkânını sağlıyordu. Başka kabilelerin insanları, ticarî seyahatleri esnasında

baskınlara, gasp ve yağmalara hedef olurken bunlar, aksine gittikleri her yerde hürmet ve ikram görüyorlardı. Kureyş sûresinde söz konusu edilen ‘îlâf’, işte bu ‘Ehlü’l-Harem” ve “Ehlullah” olmanın şerefinden kaynaklanıyordu.²¹ Hatta Kureyş’in Hz. Peygamber’e karşı çıkıp Tevhid’i reddetmeleri ve vahyi tekzip etmelerinin bir sebebi de bölgede sahip oldukları böyle bir saygınlığı ve geçim kaynaklarını kaybetme korkusundan başkası değildi. Nitekim Kasas suresinin 57. Ayetinde haber verildiğine göre Ebu Cehil Allah’ın Elçisi Hz. Muhammed’e şöyle demişti:

“Diyorlardı ki: ‘Eğer biz, seninle birlikte doğru yola/Kur’an’a uyacak olursak, yurdumuzdan sökülür atılırız.’ Peki orasını, her türlü ürünün katımızdan bir rızık olarak kendilerine sevk edilip getirildiği saygın, güvenli bir yer yaparak onları oraya yerleştiren Biz değil miydik?²² Fakat onların çoğu bilmezler.”²³

21 Kureyş, 106/1-4.

22 Bkz. Bakara, 2/126; İbrâhim, 14/35-41.

23 Mekke, Arap Yarımadası’nda önemli bir ibadet ve ticaret merkezidir. Hatta insanlık için bir hayat

kaynağıdır. (Bkz. Mâide, 5/97) Kâbe, Allah'ın evidir. Araplar Mekke'ye saygı göstermekte ve her yıl belli aylarda hem hac ve umre hem de ticaret maksadıyla buraya akın akın gelmekteydiler. Mekke, Kur'an'da da belirtildiği gibi ilk kurulduğu günden beri "tarıma müsait olmayan," (İbrâhim, 14/37) çıplak kayalar ve yüksek dağlar arasına kurulmuş bir ibadet, daha sonra da ticaret şehridir. Gerçi çevresinde Taif, hicret ile birlikte Medine adını alacak olan Yesrib, Hayber gibi bölgelerin yüksek yerlerinde tahıl, vahalarında hurma ziraatı yapılsa da Mekke'de hiçbir ziraî ürün elde etmek mümkün değildi. Cenab-ı Allah'ın özel lütfu sebebiyle Kâbe/Harem, bu şehrin, saldırı korkusu olmaksızın insanların gelip güvenle alış veriş yapabilecekleri bir ticaret merkezi olarak gelişmesinde önemli katkıda bulunmuştur. (Âl-i İmran, 3/97) Kuşkusuz, Mekke'nin Yemen'den Suriye'ye, Habeşistan'dan Irak'a giden yolların kesiştiği kavşak noktasında yer alan coğrafi yapısı da ticaretteki önemini artırmakta ve bedeviler de dört bir yandan kervanlarla getirdikleri mallarını burada pazarlamakta idiler. Mekke, güven verici özelliği ve fizikî yapısı bakımından da benzerlik arz eden günümüz İsviçre'si gibi, malî bir merkez idi. Orada da büyük sermaye sahibi kabileler, küçük kabilelerin ileri gelen zenginlerinin para işleriyle de ilgileniyorlardı. Şunu da belirtmeliyiz ki tüm Arap Yarımadası'nı çöl, halkını da bedevî sananların(!) düşündüğünün aksine Kur'an, çöl çevresinde değil, çağa göre yüksek bir malî, sosyal ve kültürel çevre olan ve Kur'an'da "Şehirlerin anası" olarak nitelendirilen bir şehirde Mekke'de indirilmeye başlamış, daha sonra da Medine'de inzali tamamlanmış ilâhî bir kitaptr.

Ehlullah ve Ehl-i Beyt adıyla, Mekke'nin yönetimini elinde bulunduran Kureyş, bölgenin fizikî yapısından kaynaklanan ekonomik şartların mecburiyetiyle hem Kâbe'ye hem de taşradan gelen hacılara hizmet etmekteydi. Bu işleri, çeşitli kabilelerin liderleri ve ileri gelenlerinden oluşan mele yürütüyordu. Kureyş'in, şehre Hac ya da ticaret maksadıyla gelen taşralıların bilhassa güvenlik ihtiyaçlarını karşılaması ve geleneksel olarak onlara cömertçe ev sahipliği hizmetleri sunması, onların kendilerine karşı minnet duygularını artırıyordu. Taşralılarla Mekke halkı arasındaki bu olumlu ilişki, aralarında karşılıklı saygı, sevgi, itibar/prestij (ilâf) ve dostluğun yeşerip gelişmesine sebep olmuştur. Seyahatleri esnasında başka toplumlar, hiçbir yol emniyeti ve can güvenlikleri olmadığı ve geçtikleri önemli yerleşim birimlerinde ağır vergiler ödemek zorunda bırakıldıkları için sürekli olarak ve uzak ülkelere ticaret kervanı göndermeye cesaret edemiyorlardı. Ama Kureyş, her yıl düzenli olarak ticaret kabileleri hazırlayıp yaz aylarında Şam'a, Filistin'e; kış aylarında ise Güney Arabistan'a Yemen'e ticaret seferleri yapıyordu. Yol boyunca uğradıkları kasabalarda alış veriş yaptıklarında, kendilerinden ağır vergi talep edilmiyor, işleri zora sokulmuyor, gasp ve yağma ile pek karşılaşılmıyordu. Aksine ehl-i beyt, gittikleri her yerde saygıyla, dostlukla karşılanıyor, neticede büyük bir kazançla ailelerine dönebiliyordu. Kureyş'in yaşadığı bu saygı ve itibar, hiç şüphe yok ki Kâbe sebebiyle Allah'ın onlara bir lütfudur. Şayet Allah, Kâbe sebebiyle orayı güvenli kılmamış, insanların gönüllerini oraya bağlamamış olsaydı, Kureyş de diğer kabilelerin maruz kaldığı kıtlık ve korkunç belâlarla karşı karşıya kalabilirdi. Zaten ayette de belirtildiği

Haşim'in oğlu Abdulmuttalib'in vefatından sonra Mekke'de dinî vazifeleri oğlu Ebu Talip yüklendi. Fakat o, bu görevlerin hepsini birlikte taşımaya güç yetiremeyeceğini anlayınca *sikaye* görevini kardeşi Abbas'a devretti. Onun bu zafiyetinden yararlanmak isteyen Ümeyye oğullarından Ebu Süfyan, Mahzum oğulları ile yardımlaşarak Haşim oğullarına karşı güç kazanmaya çalışıyordu. Benî Mahzum ile Benî Ümeyye'nin bu dayanışması daha sonra Hz. Peygamber'in risâlet görevine karşı da devam ettirilecektir.²⁴

üzere Kureys'in, Hz. Muhammed'in getirdiklerine uymamalarının en önemli nedeni, sahip oldukları bu prestiji/ülfeti kaybetme korkusudur.(Bilgi için bkz. Duman, M. Zeki, Beyanü'l-Hak (Kur'an'ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri), Fecr Yayınevi, Ankara, 2008, I/540 vd.)

24 Bkz. İbn Hişâm, Ebu Mahemmed Abdulmelik, es-Sîretü'n-Nebeviyy, Mısır, 1936, I/123 vd.; Prof. Dr. Ömer Fevzi, Ehl-i Beyt Kavramı Üzerine, (çev. Arş.Gör. Mehmet Bahauddin Varol), Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, yıl:1999, sayı, 9, s. 397-404; Doç. Dr. Sönmez Kutlu, 'Ehl-i Beyt' Sembolik KapitalininTarihî Süreç İçinde Semerelendirilmesi, İslamiyât, yıl: 2000, sayı:3,s.99-120..

Hız. Muhammed peygamber olarak gönderildiğinde Mekke'de dini görevler Haşim oğullarında, siyasi otorite ise Ben mmeyye'nin elinde bulunuyordu. Hız. Peygamber'in en son peygamber vasfıyla Allah'ın Kalamını tebliğ etmeye başlaması Ben Ümeyye tarafından, kendi siyasi otoritelerine karşı bir tehdit olarak algılanmış olmalı ki, buna şiddetle karşı çıktılar. Hatta denilebilir ki bunların İslam'a karşı çıkmalarının sebeplerinden biri ve de en önemlisi bu idi. Onlar açısından peygamberlik görevi, ancak Mekke'den Veld b. Muğire el-Mahzum'nin, o olmazsa Tai'f'den Urve b. Mes'ud es-Sekaf'nin hakkıydı. Diyorlardı ki: Bu Kur'an Mekke'nin ulusu Veld b. Muğire veya Tai'f'in ulusu Urve b. Mes'ud dururken Muhammed'e mi indirilmeliydi? Böyle şey olmaz!²⁵

Onların bu iddiası Kur'an'da şöyle dile getirilmiştir: İnkâr edenler *"dediler ki: şu Kur'an iki beldeden birindeki büyük adamlardan*

25 Bkz. Zemahşeri, a.g.e., IV/485; şevkn, Muhammed b. Ali b. Muhammed, Fethu'l-Kadîr, Mısır, 1964, IV/553.

birine indirilmeli değil miydi? Rabbinin rahmetini sanki onlar taksim ediyorlar!?"²⁶

Görülüyor ki, İslâm'ın tebliğine kadarki süreçte *ehl-i beyt* veya *ehl-i âlihe* yahut *ehlullah* kavramları, Mekke'de *Beytullah*, yani **Allah'ın evi** ile ilgili, dolayısıyla Mekke'nin dini ve siyasi hizmetlerini üstlenmiş olan ve aynı soydan gelen aileler için kullanılmaktaydı.

Bu kavram, Vahyin başlangıcından Mekke'nin fethine kadar geçen süreçte de Cahiliye dönemine ait manasını korudu. Ümeyye oğullarının bu nüfuzu, Mekke fethedilinceye kadar Ebu Süfyan vasıtasıyla devam ettirildi. İslâm ordusu Mekke'nin yakınına gelinceye ve Hz. Abbas'ın ısrarı ve teşviki neticesinde Ebu Süfyan, akıbeti bizzat gözleriyle görüp teslim oluncaya kadar Emevî nüfuzunu korumaya çalıştı. Olaylar gösteriyor ki Ebu Süfyan, artık İslam'a karşı çıkmanın, Müslümanlarla savaşmanın kendisine ve Emevî-Haşimî mücadelesine hiç bir şey kazandırmayacağını anladığı an müslüman olmuştur!

26 Zuhruf, 43/31.

Neticede Müslümanlar Mekkeyi feth ederek orada ve Medinede siyâsî otoriteyi tamamen ellerine geçirdiler. Artık bu tarihten itibaren *ehl-i beyt* kavramının içeriği de tamamen değişti; zira Mekke fethedilip Kâbe putlardan temizlenince, Kureyş ehl-i beyt olmaktan, “Allah’ın Evi” Kâbe *beytü’l-âlihe* olmaktan ve toplu halde Mekkeliler de *ehl-i âlihe* olmaktan çıktılar. Böylece *ehl-i beyt* kavramı, cahiliye dönemine âit anlamlarını tamamen kaybetti ve Arap dilindeki aslı olan “ev halkı” anlamına yeniden dönmüş oldu. İslâm’ın tebliğ sürecinde, ikisi Mekkî biri Medenî olmak üzere, toplam üç sûrede geçen *ehl-i beyt* kavramı da lügatteki aslî anlamında, yani “ev halkı” anlamında kullanılmaya başladı.

Artık, sadece Mekke’nin değil, bütün halinde Müslümanların mülkiyetinde bulunan yerlerin yönetimi; dolayısıyla bu yönetimin kapsamına dahil olan Kâbe’nin korunması, örtüsünün değiştirilmesi, hac ibadetinin tedviri ve siyasî yönetim, tamamen Müslümanların ortak görevi hâline geldi; siyasî amaçlı olarak herhangi bir kabilenin yönetimine tevdi edilmedi. Bu usul,

Rasulüllah'ın (s.a.v.) vefatından sonra hulefa-i raşidin dönemlerinde de böyle devam etti. Fakat aynı düşünce Hz. Osman'ın şehit edilmesi ve ona bağlı olarak gelişen siyasî olaylar, Müslümanlar arasında iç çekişmelere, iç çekişmeler görüş ayrılıklarına ve bölünmelere sebep oldu. İslâm öncesi dönemde Emevî-Haşîmi rekabeti ekseninde savaşlara neden olan *ehl-i beyt*, eskisinden daha şiddetli bir biçimde yeniden gündeme getirildi. Başlangıçta siyasî olarak ortaya çıkan olaylar, daha sonra itikadî, ahlakî boyutlar kazanarak dinî mezheplerin doğmasına neden oldu. İşte bu gelişmelerden sonra "Ehl-i Beyt" kavramına, Şîî-Sünnî çevrelerde, bir biçimde Kuran'a ve hadislere de dayandırılarak, daha önce hiç kullanılmayan, oldukça farklı bir anlam kazandırıldı. O günden bugüne Ehl-i Beyt denilince, kimi çevrelerce Hz. Peygamber ve onun ev halkı; kimine göre sâdece Hz. Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin ve onların soyundan gelenler; kimine göre Hz. Hüseyin'in İranlı hanımından olma Zeynelabidin'in soyundan gelen "on iki masum imam ve onlara tâbi olanlar, kimi çevrelerce de Rasûlullah'ın

soyuna mensubiyeti sebebiyle *seyyidlik* ve *şeriflik* unvanları anlaşılır oldu.

B- KUR'AN'DA EHL-İ BEYT KAVRAMI

“Ehl-i Beyt” kavramı Kuran’da, sâdece üç âyette geçmektedir. Bunlardan Hûd sûresinde²⁷ İbrahim’in (as) ev halkı, özellikle hanımı; Kasas sûresinde²⁸ Hz. Musa’nın hâne halkı, özellikle annesi; Ahzab sûresinde ise,²⁹ sadece âyetin indiği dönemde Rasûlullah’ın (sav) hayatta olan hanımları kastedilmiştir.

Şimdi de biz, bu âyetleri, nüzul sırasına göre ve daha yakından tanıtmak ve murad edilen manaları, metin dışı ve metin içi bağlamlarıyla, diğer bir ifade ile siyak ve sibaklarını da göz önünde bulundurarak tespit edip açıklamak istiyoruz. Çünkü ayette söylenen ve/ya söylenmek istenen mana

27 Hûd, 11/73.

28 Kasas, 28/12.

29 Ahzab, 33/33.

anlaşılmaya çalışılırken şu üç kural asla göz ardı edilmemelidir:

1. Evrensel dil kaidesidir: “Her kelime, mutlaka bağlamında anlam kazanır...”

2. Ayetler teker teker değil, konu bütünlükleri içerisinde ve pasajlar halinde Hz. Peygamber’e inzal edilmiştir. Çoğunlukla bir ayet ile, bütün halinde de olsa, kast edilen mana açık, net ve tam olarak anlaşılabilir. Bu durumda ayet siyak ve sibakı ile; değilse tematik paragraf halinde; hatta mümkünse pasaj bütünlüğü içerisinde anlaşılmaya çalışılmalıdır.

3. İndirilen her pasaj, mutlaka bir ihtiyaca veya soruya cevap olarak indirilmiştir. Pasajın indirildiği tarihi arka plan veya varsa şayet nüzul sebebi de ayetin anlaşılmasında son derece önemli bir faktördür.

Biz konu ile ilgili ayetleri, murad edilen manayı, en azından, metne uygun olarak anlayabilmek için tefsirde olmazsa olmaz

kabilinden bu üç kuralı göz önünde bulundurarak anlamaya çalışacağız. Elde edeceğimiz mananın doğruluğunu tesbit için de, Basın hayatında doğru habere ulaşabilmek için uygulanmakta olan 5N1K kuralını³⁰ ayet ve ayetleri ise, 2K5N ile sorgulayarak anladığımız manayı sağlamaştıracağız.

Hiç şüphesiz, elde edilen her mananın, mutlaka dini telakki ve sünnet de dahil bütün halinde Kur'an tarafından da onaylanması; değilse en azından reddedilmemesi şarttır.

Birinci Âyet

قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ
الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ
*"Dediler ki: 'Ey ehl-i beyt! Sen Allah'ın işine mi şaşıyorsun?! Allah'ın rahmeti ve berekâtı sizin üzerinizdir. Kuşkusuz O, övülmüştür, şerefli dir."*³¹

30 Bu kurala göre Kim; Nerede, Ne Zaman, Niçin, Nasıl ve Ne söylemiş? Biz bu kuralı şöyle sistemleştirdik: Kim, Kime; Nerede, Ne Zaman, Niçin, Nasıl ve Ne söylemiş?

31 Hûd, 11/73.

Görülüyor ki, ayetin tamamını okumamıza rağmen, söylenmek istenen mana açık ve tam olarak anlaşılmıyor; zira burada 1. *kimin*, 2. *kime* ve 3. *niçin* bu sözü söylediği müphem/kapalıdır. O sebeple âyeti, önce metin içi bütünlüğü, yani siyak ve sibak bütünlüğü perspektifinden; yine de anlaşılmazsa bu sefer tarihi arka plan açısından da değerlendirmeye ve anlamaya çalışacağız.

Ayetin Siyak ve sibak bütünlüğü /Metinsel Bağlamı İçerisinde meali:

“Elçilerimiz İbrahim’e bir müjdeyle geldi ve: ‘Selâm’ dediler; İbrahim de onlara: ‘Size de selâm...’ dedi. Sonra da çok geçmeden İbrahim, onların (o güne kadar hiç görmediği ve tanımadığı misafirlerinin) önüne kızarmış bir buzağı eti çıkardı... İbrahim, misafirlerin ellerinin yemeğe uzanmadığını görünce, onları yadırgadı ve içine bir korku düştü... Elçiler, ‘Korkma’, dediler, ‘biz Lût’un kavmi için gönderildik...’

İbrahim’in hanımı ayakta durup gülmüştü. Bundan sonra biz onu, İshak ve İshak’ın ardından

Yakup ile müjdeledik. O şöyle demişti: ‘Vah başımıza gelene! Ben yaşlı bir kadın, şu kocam ise ihtiyar bir adam olduğu halde ben mi doğuracaktım? Bu, gerçekten hayret verici bir şeydir!’ Elçiler dedi ki: ‘Ey ehl-i beyt! Allah’ın rahmeti ve berekatı üzerinizdeyken sen Allah’ın işine mi şaşıyorsun?’ Kuşkusuz O, övülmüştür, şanı yücedir...’

İbrahim, korkusu gittikten ve gelen müjdeyi aldıktan sonra Lût’un kavmini bize karşı savunmaya başladı; çünkü İbrahim son derece halîm, içli ve özü bize dönük bir adam idi. ‘İbrahim,’ dediler, ‘onları savunmaktan vazgeç; zira bu hususta Rabb’inin emri gelmiştir artık; onlara karşı durulmaz bir azap kesinlikle gelecektir.’³²

Ayet, siyak ve sibak bütünlüğü içerisinde okunduğunda üç paragraftan ibaret bir pasaj içerisinde olduğu anlaşılıyor. Müstakil değil...

32 Hüd, 11/69-76. Krş. Zariyat, 51/35-37.

Yine anlaşılıyor ki, İbrahim'e (as) gelen elçiler, yeme ve içme özelliği olmayan iki melek idi. Lut'un (as.) kavmini helak etmek üzere gönderilmişlerdi. Lut (as.) ile İbrahim (as.) hem birbirinin teyze çocukları hem de birbirine yakın iki ayrı beldede Allah'ın elçileri idiler. Bu iki melek geçerken İbrahim'e de uğramış, kendisini ve eşini doğacak olan bir oğlan çocuğu ile müjdelemek istemişlerdi. Çünkü o güne dek İbrahim'in eşinden hiç çocukları olmamış ve ikisi de yaşlılıkları sebebiyle artık çocuk sahibi olmaktan ümitlerini kesmişlerdi. İşte böyle bir durumda iken bu iki melek İbrahim'i, ilerlemiş yaşına, eşi de kısır olmasına rağmen, Allah'ın lütfedeceği bir oğlan çocuğu ile müjdelediler. Onların bu müjdesi üzerine İbrahim'in (as) hanımı, şaşkınlığını gizleyemeyince Elçiler ona şu cevabı verdiler: *"Ey ehl-i beyt, Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinizdeyken sen, Allah'ın işine mi şaşıyorsun?"*.

Aynı konu Zariyat suresinin 24-30. ayetlerinde biraz daha açıktır: *İbrahim'in, ikramda bulunduğu misafirlerinin hikâyesi sana gelmişti, değil mi?; onlar İbrahim'in yanına girdi*

ve: “Selâm” dediler; İbrahim de: “Size de selâm, ey garip kişiler!” dedi. Sessizce hanımına gitti ve kızartılmış bir dana etiyle geldi; onu misafirlerine sunup: “Buyurmaz mısınız?” dedi. Aniden içine bir korku düşüverdi! Onlar: “Korkma!” dediler... sonra da ona bilge bir oğlan çocuğu müjdesi verdiler. O esnada hanımı elini yüzüne çarparak bir velveleyle geldi ve: “Kısır bir koca karı doğuracak ha!” dedi. Melekler: “Aynen öyle, dediler: Bunu Rabb’in söyledi; muhakkak ki O, her şeyi yerli yerince yapar ve her şeyi bilir.”

Bu cevaptan da net olarak ortaya çıkıyor ki, buradaki “Ey ehl-i beyt!” hitabının muhatabı İbrahim (as.); özellikle de eşidir. İsminin Sare olduğu söylenmektedir.

İkinci Âyet

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتِ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ. “Biz, Musa’ya, önceden başka kadınlardan emmesini yasak etmiştik. Durumu uzaktan takip etmekte olan kız kardeşi, Firaoun ailesine yaklaştı ve: ‘O çocuğu sizin için

*emzirmeyi tekeffül edecek bir ehl-i beyte sizi götürüyüm mi? Onlar ona çok iyi bakarlar' dedi."*³³

Ayet bütün halinde böyledir. Dikkat edilirse, âyetteki zamirlerin mercileri pek belli değildir; o nedenle süt annelerin kime haram kılındığı, "o çocuğu sizin için emzirmeyi tekeffül edecek bir ev halkına sizi götürüyüm mi?" diyen kadının kimliği ve işâret edilen ehl-i beytin kim olduğu, bu âyette de açık değildir. Bu kapalılıkların giderilebilmesi için bu âyetin de metinsel bağlamını yakından görmek mecburiyeti vardır.

Ayetin Siyak ve sibak bütünlüğü İçerisinde meali şöyledir: "Biz Musa'nın annesine; 'Çocuğu emzir, öldüreceklerinden korktuğunda onu bir sandık içerisinde³⁴ Nil nehrine bırak ve sakın korkma, üzülme de; Biz onu sana geri döndürecek ve elçilerimizden biri yapacağız' diye vahyettik.³⁵ Firavun âilesi, ileride

33 Bkz. Kasas, 28/1-14.

34 Krş. Taha, 20/39.

35 Hz. Musa'nın annesine gelen vahiy, vahiy çeşitlerinden ilham anlamındadır. Bu ilham'ın içe doğma ve sezgiden farkı, ilham edilen bilgilerin açık

kendilerine düşman ve üzüntü kaynağı olacak bebeğe rastlayıp nehirden onu çıkardılar. Muhakkak ki Firavun, Hâmân ve orduları, o anda hata etmekteydiler... Karısı Firavun'a dedi ki, 'bu çocuk ikimize de bir sevinç kaynağı olabilir, onu öldürme! Hatta bize fayda verebilir veya onu kendimize çocuk ediniriz.' Halbuki onlar olacakların farkında değillerdi."³⁶

"Musa'nın annesi geceyi, kalbi bomboş olarak geçirdi. İnananlardan olsun diye şâyet kalbini sağlam tutmasaydık, nerdeyse çocuğun kimliğinin kendisi ifşa edecekti! Ablasına da, kardeşini takip et, demişti. O da, kimseye sezdirmeden kardeşini uzaktan gözetlemekteydi. Biz Musa'ya süt emzirecek kadınları önceden yasaklamıştık... Ablası, 'onu sizin için emzirmeyi tekeffül edecek bir ehl-i beyti sizi götürüyüm mi? Onlar ona iyi bakarlar,' dedi. Biz, gözü aydın olsun, üzülmesin ve Allah'ın vaadinin gerçek olduğunu bilsin, diye Musa'yı annesine geri

ve net olması, şahsı ikna etmesi ve iç huzuru, güven duygusu aşılmasıdır.

36 Kasas, 28/7-9.

döndürdük. Fakat onların çoğu bu gerçekleri bilmezler...”³⁷

İki paragraf hâlinde meallerini naklettiğimiz bu pasajdaki âyetlerden anlaşılıyor ki, Musa’yı Nil nehrinde tâkip eden ablasıdır. Firavun âilesine: *“Onu sizin için emzirmeyi tekeffül edecek bir ev halkına sizi götürüyüm mi?”* diyen de odur. Ablasının işâret ettiği *ehl-i beyt* ise, Musa’nın annesidir; zira *“Böylece Biz onu, gözü aydın olsun, gam çekmesin ve Allah’ın vaadinin gerçek olduğunu bilsin diye annesine geri çevirdik...”³⁸* âyeti de bunu doğrulamıştır.

Görülüyor ki, bu iki ayette yer alan *ehl-i beyt*’ten maksadın kimler olduğu oldukça açık ve nettir. Yani sadedinde olduğumuz *“Ehl-i Beyt”* bu ayetlerde söz konusu değildir.

37 Kasas, 28/10-13.

38 Bkz. Kasas, 28/13.

Üçüncü Âyet

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا...
... “Ey ehl-i beyt! Allah, ancak pisliği/ricsi sizden uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor!”

Pek çok müfessirin “Ehl-i Beyt” kavramını tartışırken delil olarak gösterdiği metin, 33. âyetin, sâdece bir kısmıdır; o da bir sonuç cümlesi niteliğindedir. Âyetin çoğunlukla göz önünde bulundurulmayan baş tarafı şöyledir: وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ “Evlerinizde oturun, eskiden cahiliye dönemindeki gibi dikkat çekecek biçimde süslenip yıldızvari sokağa çıkmayın, namazı ikame edin, zekatı verin, Allah’a ve Elçisine itaat edin! Ey ehl-i beyt...” Bu durumda, ilk iki âyette olduğu gibi, bu âyette de doğal olarak, kendilerine hitap edilen kimseler ve kastedilen asıl mana kapalı kalmaktadır. Bağlamından kopartılmış her metne, elbette istenilen mana verilebilir; ancak, iyi bilinir ki, bu şekilde verilen mananın, asıl söz sahibinin o metindeki muradını yansıtmayacağı açıktır. O sebeple biz, önce 33. Âyetin tamamını, sonra da konu bütünlüğü içerisinde geçtiği pasajla birlikte

konunun bütününi görüp ona göre elde edilecek manayı değerlendirmek durumundayız.

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

Evlerinizde oturun, eskiden cahiliye dönemindeki gibi dikkat çekecek biçimde süslenip yıldızlaşarak sokağa çıkmayın, namazı ikame edin, zekatı verin, Allah'a ve Elçisine itaat edin! Ey ehl-i beyt! Allah, ancak pisliği sizden uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor!”³⁹

Belli ki, bir *atf-ı beyan* konumundaki “vâv” ile başlayan âyet, öncesi de olan bir emirler, yasaklar ve nasihatler cümlesinden söz etmektedir. O halde bu emir, yasak ve öğütlere konu olan âyetin öncesini de tanımakta yarar vardır. Âyetin siyakı da şudur:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعَنَّ وَأَسْرَحَنَّ سَرَّاحًا جَمِيلًا . وَإِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا .

39 Ahzab, 33/33.

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنِ يَاْتُ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيَّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ
يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنْ ضَعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا.
النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَحْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ
وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ . وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا
الْأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ
وَأَذْكَرَنَ مَا يُنْتَلَى . لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا
Ey” في بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا.
Peygamber! Hanımlarına de ki: ‘Eğer siz, dünya hayatını ve onun ziynetini istiyorsanız gelin, size müt’alarınızı⁴⁰ verip güzellikle sizi boşayayım;⁴¹ yok eğer Allah’ı, Rasûlünü ve ahiret yurdunu dilererseniz, şüphe yok ki Allah, sizden iyiler için

40 Müt'; dünya hayatında bir insanın, her hangi bir biçimde ihtiyaçlarını karşılayan ve kendisinden faydalanılan yiyecek, giyecek ve benzeri cinsten geçimlik demektir. (Bkz. Rağıb, Müfredat. ‘MTA’ mad.) Ayrıca müt'a; bir erkeğin, belli bir süre zaruri ihtiyaçlarını karşılaması için, boşadığı kadına, örfeye uygun olarak vermesi gereken bir haktır ve “iyi insan” olmanın gereğidir. (Bakara, 2/236)

41 Serraha; at ve benzeri bir hayvanın, başından gemi, üzerinden eğeri ve çulu alıp, serbest halde otlağa salıverilmesi demektir. Bu ayette ise, istiâre olarak, bir kocanın, hanımını iyilikle, yani Allah’ın tavsiye ettiği usûl ile boşadıktan sonra müt'asını/geçimliğini verip salıvermesi, sonraki evlilik hayatına mani olmaması anlamında kullanılmıştır. (Rağıb, Müfredat, ‘SRH’ mad.)

büyük bir mükâfat hazırlamıştır!”⁴² Ey Peygamber Hanımları! Sizden kim, apaçık bir aşırılık⁴³ yaparsa, onun cezası ikiye katlanır! Bilesiniz ki bu, Allah için kolay bir iştir... Kim de Allah'a ve

42 Son birkaç yıl içerisinde elde edilen fey ve ganimetler sebebiyle Müslümanlar, ekonomik yönden bir hayli kalkınmıştı. Fakat Hz. Peygamber'in geliri mahdud idi; hanımlarının, gönüllerini hoşnut edecek kadar dünya nimetinden ve ziyetinden yararlandırma imkânı bulunmuyordu. Oysaki dünya hayatının ziyeti, insan için, özellikle de müminler için (Bkz. A'raf, 7/32, 33) var edilmiş ve gönüllere cazip kılınmıştır. (Âl-i İmran, 3/14) Peygamber'in hanımlarının da, hemcinsleri gibi, normal olarak dünya hayatının ziyetine ve süslenmeye karşı ihtiyaçları, belki de zaaflarının olması yadsınamazdı. Bu yüzden onlar, dünya hayatının nimetlerinden ve ziyetlerinden, yeterince yararlandırılmadıklarından şikâyet ederek paylarının artırılmasını istediler ve bu isteklerinde biraz da ileri giderek Hz. Peygamber'i fazlasıyla üzdüler. Bu olaydan sonra, bir pasaj halinde söz konusu âyetler indirildi. (Müslim, Talak, 29/1478; Taberî, *Tefsir*, XXI/99 vd.; Vâhidî, *Esbabu'n-Nüzul*, s. 203; İbn Kesir, *Tefsir*, VI/401 vd.) Zemaşerî demiştir ki: “Allah, özel statüleri gereği, Peygamber hanımlarını, hem terbiyeye dâvet ederek te'dib, hem de onlara özgü bir takım şart ve hükümler indirerek onları tehdid etti.” (Bkz, *Keşşaf*, III/258)

43 Buradaki 'fahişe', söz, iş ve davranışlarda aşırılık; peygamberi üzecek davranışlar anlamındadır, zina değil!...

Rasûlü'ne, içtenlikle itaat eder ve sâlih iş yaparsa, ona da ecrini iki kere veririz; ayrıca ona, güzel de bir rızık hazırladık. Ey Peygamber hanımları! Eğer Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmekten sakınırsanız, siz diğer kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz... Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınıyorsanız, yabancı erkeklerle çekici bir eda ile /özellikle kibar konuşmayın ki kalbinde hastalık bulunanlar, bir beklenti içerisine girmesinler; bilinen/normal söz söyleyin. Evlerinizde oturun, eskiden cahiliye dönemindeki gibi dikkat çekecek biçimde süslenip yıldızvari sokakta dolaşmayın; namazı ikame edin, zekatı verin, Allah'a ve Elçisine itaat edin! Ey ehl-i beyt! Allah, (size özel getirdiği bu kurullarla) ancak pisliği sizden uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor!"(Ahzab, 33/28-34)

Âyetlerin satır araları dikkatle okunduğu zaman, metnin bütününden anlaşılıyor ki, Resûlullah'ın (s.a.v.) hayatta olan hanımları ki, o tarihte sayıları dokuz idi; hepsi veya bir kaç, taht-ı nikahında bulunmakla şerefyab oldukları müstesna kişi Hz. Peygamber'e karşı bir tavır içerisine girmişler; onu üzecek nahoş davranışlarda

bulunmuşlar. Konu da dünya hayatının geçici menfeati ve ziynetidir. Onların bu davranışı Allah'ı gayrete getirmiş olacak ki, Resulünü eşlerine karşı savunarak onun söylemeyi aklından bile geçirmediği şeyi onlara teklif etmesini emretmiştir. Nitekim ayetin nüzul sebebi de bu konuyu açıklamaktadır:

Pasajın Nüzûl Sebebi

Ahzab sûresi Medenî sûrelerdendir. Mushaf-ı Osmânî'de kronolojik sıralamaya göre 99., elimizdeki Kuran'a göre 33. sûredir. Bu sûre, hicretin beşinci yılında Ahzab savaşından sonra pasajlar hâlinde indirilmeye başlanmış ve büyük bir ihtimalle hicretin altıncı yılında nüzûlü tamamlanmıştır. İlk pasaj içerisinde yer alan 28-34. âyetlerin nüzûl sebebi hakkında, birbirinden farklı iki görüş ve hepsi de ana fikir olarak bu iki görüş üzerinde toplanan pek çok rivâyet bulunmaktadır.

Bunlardan bir görüşe göre, bir gün, önce Hz. Ebu Bekir, ardından da Hz. Ömer Rasûlullah'ı (sav) ziyaret amacıyla hane-i

saadetlerine geldiler. Baktılar ki, Peygamber'in evinin önünde birkaç kişi oturmaktadır. Telaşlanarak hemen içeri girmek istediler, fakat onların da girmelerine izin verilmedi; çünkü Rasûlullah Enes'e (ra); "Kimseyi içeri alma!" buyurmuştu. Enes, iki kayınpederinin eve girmekte ısrar ettiklerini Rasûlullah'a (sav) söyleyince, o da; 'Buyursunlar' dedi. Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer içeri girdiklerinde, Rasûlullah'ı ve çevresinde oturmakta olan hanımlarını üzgün bir vaziyette gördü ve büyük bir endişe ile; "Kötü bir hal mi var, ya Rasûlallah!?" dediler. Rasûlullah (sav): "İşte kızlarınız! Benden, kendileri için dünya nîmetini ve zîynetlerini artırmamı istiyorlar; o da bende yoktur." dedi. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer Allah'ın Elçisini üzdükleri için, kalkıp kızlarını dövmeye yeltendiler, fakat Rasûlullah, buna izin vermedi. İşte bu pasaj, bu olay üzerine indirilmiştir.⁴⁴

44 Buharî, Tefsir, 33/4, 5, VI/22, 23; Taberî, Camiu'l-Beyân, XXI/99 vd.; İbn Kesir, Tefsir, VI/401 vd.

Buharî'nin bu konuda Hz. Âişe'den naklettiği şu rivâyet de bu görüşü desteklemektedir:

Hz. Âişe demiştir ki: Allah'ın Elçisine, eşlerinin, kendisi ile dünya nimetleri arasında bir tercih yapmaları emredildiği zaman, Rasûlullah (sav) önce bana geldi ve 'Aişe, sana bir emri tebliğ edeceğim, fakat cevap vermekte acele etme; hatta ebeveyninle istişâre et, cevabını bana sonra bildir' dedi. Sonra da, "*Ey Peygamber, hanımlarına de ki: 'Eğer siz, dünya hayatını ve onun ziynetini istiyorsanız gelin, size müt'alarınızı verip güzellikle boşayayım; yok eğer...'*" âyetlerini bana okudu. Dedim ki, 'ben bunlardan hangisini ebeveynimle istişâre edecekmişim ki? Ben elbette Allah'ı ve Rasûlünü tercih ediyorum.' Benim bu cevabım üzerine Rasûlullah (sav), sırasıyla diğer hanımlarına da gitti... Hepsi de Allah'ı, Elçisini ve ahiret yurdunu tercih ettiler.^{45**}

45 Buharî, Tefsir, 33/4, 5, VI/22, 23.

Bu hâdise, her iki taraf açısından da önemli bir hukuk meselesi olmalıdır ki, Allah, peygamberine emrediyor: Ey Peygamber, hanımlarına söyle, eğer onlar isteklerinden vazgeçmeyeceklerse, seninle dünya ziynetleri arasında bir tercih yapınlar; şâyet onlar, dünya hayatını ve ziynetlerini tercih edecek olurlarsa, onları, hiç zarara uğratmadan ve yakın gelecekte hiç bir sıkıntıya düşmelerine imkân vermeyecek tarzda güzelce boş! Böylece onlar, istediklerine kavuşma imkânını bulmuş olur, sen de onların şikâyetlerinden ve sana reva gördükleri eziyetlerinden kurtulursun. Yok eğer Allah'ı ve Elçisini tercih eder ve kifâyetsiz de olsa, dünya nimetlerinden paylarına düşene kanaat gösterirlerse, onların peygamberi üzecek davranışlardan artık uzak durmaları gerekmekte ve pasaj içerisinde getirilmiş olan kurallara harfiyen uymalıdır.

Dördüncü Âyet ve Ehl-i Beyt (?)

... قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ... “... De ki: ‘Ben, sizden hiçbir ücret istemiyorum, sâdece

akrabalıktan ötürü haklarıma saygı göstermenizi istiyorum!”⁴⁶

Bir kısım Sünnî ve Şîî müfessirler, bu âyetin de, *Ehl-i Beyt*'i, yani Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile onların soyundan gelenleri sevme mecburiyetinden söz ettiği kanaatindedirler. Güyâ Hz. Peygamber, yakınlarını toplamış ve onlara şöyle demiştir: “Ben, peygamber olduğum için sizden hiçbir ücret istemiyorum, sâdece benim *Ehl-i Beytim*i, yani damadım Ali'yi, kızım Fatıma'yı, torunlarım Hasan ile Hüseyin'i ve onların soyundan gelenleri sevin, yeter!”

Bu anlayış, iki açıdan mümkün gözükmemektedir: Birincisi, Şûrâ sûresi, Mekke'de, Hz. Peygamber'in elçi olarak gönderilmesinin on üçüncü yılında bir bütün halinde indirilmiştir. Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın evlenmeleri ise, ancak hicretten iki yıl sonradır. Yani iddia edildiği anlamda *ehl-i beyt* kavramının oluşmasına, yaklaşık olarak

46 Şûrâ, 42/23.

(3+2=5) beş yıl var demektir. İkincisi ise şudur: Bu sûrenin indirildiği dönem, Müşriklerin, Müslümanlara baskılarının had safhaya vardığı; Rasûlullah'ın bile, artık Mekke'de yaşama ümidinin tamamen sona erdiği bir dönemdir! Sahabenin bir kısmı, kabileler hâlinde Habeşistan'a hicret etmiş, Allah'ın Elçisi'yle birlikte Mekke'de kalanları ise, Medine'ye hicret etmek üzere, Medineli Müslümanlarla son gizli görüşmelerini yapmaktadırlar... Rasûlullah'ın, böyle bir ortamda kendini ve Müslümanları savunmayı bırakıp da Kureyş'ten, henüz var olmayan damadını ve torunlarını sevmelerini istemesi, akla ve hayale gelebilecek bir talep olamaz!...

Kanaatimizce, sûre baştan itibaren okunduğunda görülecektir ki, Allah Tealâ, Hz. Peygamber'in, Mekke'de dinî ve siyasî otoriteyi elinde bulunduran akrabalarına şöyle demesini buyurmuştur: "De ki, ben, peygamber seçildim ve diğer kabileler karşısında Kureyş'in şanını yücelttim diye, sizden ne bir mal ne de bir ücret istiyorum. Ben sizden, akrabalıktan ötürü, sâdece akrabalar arasında câri olan hamiyeti;

himâyeyi ve desteği bekliyorum. Mâdem ki siz beni desteklemiyorsunuz, hiç olmazsa, Araplar arasında câri olan meveddeti, yani kan bağından ötürü akrabalık hatırına hukukuma saygı göstermenizi istiyorum; düşmanlarla bir olup da beni yurdumda sıkıntıya sokmayın...”

Bu dördüncü âyet, belirtilen gerekçelerle konu dışı kabul edilip bir tarafa bırakılırsa; konu ile ilgili geriye üç âyet kalır. Bu, içerisinde *ehl-i beyt* tâbiri geçen üç âyetten Hûd ve Kasas sûrelerindeki *ehl-i beyt*’ten maksadın kimler olduğu da anlaşılmıştır. O nedenle artık, o iki âyet üzerinde durmaya da gerek görmüyoruz. Asıl konumuz Ahzab sûresinin 33. âyetidir. Şimdi biz, makalemizin odak noktasını teşkil eden bu âyetin, hem de içerisinde yer aldığı pasajın tamamıyla birlikte nüzûl sebebini, anlam dokusunu, anlam alanını, hedefini ve ortaya çıkan sonuçları detaylı olarak inceleyip âyetin kapsamını ve buradaki “*Ey ehl-i beyt!...*” hitabının kavramsal içeriğini tefsirler kanalıyla tespit etme faaliyetine geçebiliriz.

Birinci Âyet

قَالُوا أَنْعَجِبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحِمْتُ اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ
النَّبِيِّ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ
*“Dediler ki: ‘Ey ehl-i beyt!
Allah’ın işinden ötürü hayret edecek ne var!
Allah’ın rahmeti ve berekâtı sizin üzerinizdir.
Kuşkusuz O, övülmüştür, şereflidir.”⁴⁷*

Görülüyor ki bu kadarıyla âyet, açık değildir; zira burada kimin, kime ve ne münâsebetle bu sözü söylediği bilinmemektedir. O nedenle âyeti, kendi metinsel bağlamı, yani siyak ve sibak bütünlüğü perspektifinden değerlendirmeye ve yeniden anlamaya ihtiyaç vardır.

Metinsel Bağlamı İçerisinde Âyet:

“Elçilerimiz İbrahim’e bir müjdeyle geldi ve, ‘Selâm’ dediler; İbrahim de onlara: ‘Size de selâm...’ dedi. Sonra çok geçmeden İbrahim, onların önüne kızarmış bir buzağı eti çıkardı. İbrahim, elçilerin ellerinin yemeğe uzanmadığını görünce, onları yadırgadı ve içine bir korku düştü. Elçiler, ‘Korkma’, dediler, ‘biz Lût’un kavmi için

47 Hûd, 11/73.

gönderildik.' İbrahim'in hanımı ayakta durup gülmüştü. Bundan sonra biz onu, İshak ve İshak'ın ardından Yakup ile müjdeledik. O şöyle demişti: 'Vah başımıza gelene! Ben yaşlı bir kadın, şu kocamsa ihtiyar bir adam olduğu halde ben mi doğuracakmışım? Bu, gerçekten hayret verici bir şeydir!' Elçiler dedi ki: 'Ey ev sahibesi, Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinizdeyken sen Allah'ın işine mi şaşıyorsun? Kuşkusuz O, övülmüştür, şanı yücedir...' İbrahim, korkusu gittikten ve gelen müjdeyi aldıktan sonra Lût'un kavmini bize karşı savunmaya başladı; çünkü İbrahim son derece halîm, içli ve özü bize dönük idi. 'İbrahim,' dediler, 'onları savunmaktan vazgeç; zira bu hususta Rabb'inin emri gelmiştir artık; onlara karşı durulmaz bir azap kesinlikle gelecektir.'⁴⁸

Bu perspektiften bakıldığında anlaşılıyor ki, İbrahim'e (as) gelen elçiler, iki melek idi. Gelmelerindeki maksat, o güne dek hiç çocukları olmamış olan İbrahim'i, ilerlemiş yaşına, eşi de kısır olmasına rağmen, Allah'ın lütfedeceği bir oğlan çocuğu ile müjdelemektir. Onların müjdesi üzerine İbrahim'in (as)

48 Hüd, 11/69-76. Krş. Zariyat, 51/35-37.

hanımı, içine düştüğü şaşkınlığı gizleyemedi ve elleriyle yüzünü kapatarak “Bir çılgılık attı... ardından da misafirlere yöneldi ve, ‘ben hiç çocuğu olmayan (âqir) yaşlı bir kadınum!’ dedi.”⁴⁹ Elçiler ona şu cevabı verdiler: “Ey ev sahibesi, Allah’ın rahmeti ve bereketi üzerinizdeyken sen, Allah’ın işine mi şaşıyorsun?”. Bu cevaptan da net olarak ortaya çıkıyor ki, buradaki “Ey ehl-i beyt!” hitabının muhatabı İbrahim’in eşi’dir; ehl-i beyt’ten maksat da odur.

İkinci Âyet

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ
بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ “Biz, Musa’ya, önceden başka kadınlardan emmesini yasak etmiştik. Durumu uzaktan takip etmekte olan kız kardeşi, Firavun ailesine yaklaştı ve, ‘o çocuğu sizin için emzirmeyi tekeffül edecek bir ev halkına sizi götürüyüm mi? Onlar ona çok iyi bakarlar’ dedi.”⁵⁰

Dikkat edilirse, âyetteki zamirlerin mercii belli değildir; o nedenle süt annelerin

49 Zariyât, 51/29.

50 Bkz. Kasas, 28/1-14.

kime haram kılındığı, “o çocuğu sizin için emzirmeyi tekeffül edecek bir ev halkına sizi götürüyüm mi?” diyen kadının kimliği ve işâret edilen ehl-i beytin kim olduğu, âyet bütünlüğü içerisinde açık değildir. Bu kapalılıkların giderilebilmesi için bu âyetin de metinsel bağlamını yakından görmek mecburiyeti vardır.

“Biz Musa’nın annesine; ‘Çocuğu emzir, öldüreceklerinden korktuğunda onu bir sandık içerisinde⁵¹ Nil nehrine bırak ve sakın korkma, üzülme! Biz onu sana geri döndürecek ve elçilerimizden biri yapacağız’ diye vahyettik.⁵² Firavun âilesi, ileride kendilerine düşman ve üzüntü kaynağı olacak bebeğe rastlayıp nehirden onu çıkardılar. Muhakkak ki Firavun, Hâmân ve orduları, o anda hata etmekteydiler... Karısı Firavun’a dedi ki, ‘bu çocuk ikimize de bir sevinç kaynağı olabilir, onu öldürme! Belki bize fayda

51 Krş. Taha, 20/39.

52 Hz. Musa’nın annesine gelen vahiy, vahiy çeşitlerinden ilham anlamındadır. Bu ilham’ın diğer içe doğma ve sezgiden farkı, ilham edilen bilgilerin açık ve net olması, şahsı ikna etmesi ve iç huzuru, güven duygusu aşılmasıdır.

verir veya onu kendimize çocuk ediniriz.’ Halbuki onlar olacakların farkında değillerdi.”⁵³

“Musa’nın annesi geceyi, kalbi bomboş olarak geçirdi. İnananlardan olsun diye şâyet kalbini sağlam tutmasaydık, nerdeyse onu kendisi ifşa edecekti! Ablasına da, kardeşini takip et, demişti. O da, kimseye sezdirmeden kardeşini uzaktan gözetlemekteydi. Biz Musa’ya süt emzirecek kadınları önceden yasaklamıştık... Ablası, ‘onu sizin için emzirmeyi tekeffül edecek bir ev halkına sizi götürüyüm mi? Onlar ona iyi bakarlar,’ dedi. Biz, gözü aydın olsun, üzülmesin ve Allah’ın vaadinin gerçek olduğunu bilsin, diye Musa’yı annesine geri döndürdük. Fakat onların çoğu bu gerçekleri bilmezler.”⁵⁴

İki paragraf hâlinde meallerini naklettiğimiz bu pasajdaki âyetlerden anlaşılıyor ki, Musa’yı Nil nehrinde tâkip eden ablasıdır. Firavun âilesine: “Onu sizin için emzirmeyi tekeffül edecek bir ev halkına sizi götürüyüm mi?” diyen de odur. Ablasının işâret

53 Kasas, 28/7-9.

54 Kasas, 28/10-13.

ettiği *ehl-i beyt* ise, Musa'nın annesidir; zira "Böylece Biz onu, gözü aydın olsun, gam çekmesin ve Allah'ın vaadinin gerçek olduğunu bilsin diye annesine geri çevirdik..."⁵⁵ âyeti de bunu doğrulamıştır.

Üçüncü Âyet

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ
... تَطْهِيرًا "Ey *ehl-i beyt*! Allah, ancak
pisliliği/ricsi sizden uzak tutmak ve sizi tertemiz
yapmak istiyor!"

Pek çok müfessirin "*Ehl-i Beyt*" kavramını tartışırken delil olarak gösterdiği metin, 33. âyetin, sâdece bir kısmıdır; o da bir sonuç cümlesi niteliğindedir. Âyetin bütünü, hatta metinsel bütünlüğü nazar-ı itibara alınmamıştır! Bu durumda, ilk iki âyette olduğu gibi, bu âyette de doğal olarak, kendilerine hitap edilen kimseler ve kastedilen asıl mana kapalı kalmaktadır. Bağlamından kopartılmış her metne, elbette istenilen mana verilebilir; ancak, iyi bilinir ki,

55 Bkz. Kasas, 28/13.

bu şekilde verilen mananın, asıl söz sahibinin o metindeki muradını yansıtmayacağı açıktır. O nedenle biz, önce 33. âyetin tamamını görüp tanımak zorundayız.

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا
Eyelerinizde oturun, eskiden cahiliye dönemindeki gibi dikkat çekecek biçimde süslenip yıldızlaşarak sokağa çıkmayın, namazı ikame edin, zekatı verin, Allah'a ve Elçisine itaat edin! Ey ehl-i beyt! Allah, ancak pisliği sizden uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor!" (Ahzab, 33/33)

Belli ki, bir *atf-ı beyan* konumundaki "vâv" ile başlayan âyet, öncesi de olan bir emirler, yasaklar ve nasihatler cümlesinden söz etmektedir. O halde bu emir, yasak ve öğütlere konu olan âyetin öncesini de tanımakta yarar vardır. Âyetin sıyaki da şudur:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكُمْ إِن كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأَسْرَحُكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا . وَإِن كُنْتُمْ تُرِيدُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْدارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا . يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبِينَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ

عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا. يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا . وَقُرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا . وَادْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا .

“Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: ‘Eğer siz, dünya hayatını ve onun ziynetini istiyorsanız gelin, size müt’alarımızı⁵⁶ verip güzellikle sizi boşayayım;⁵⁷ yok eğer Allah’ı, Rasûlünü ve ahiret

56 Müt'; dünya hayatında bir insanın, her hangi bir biçimde ihtiyaçlarını karşılayan ve kendisinden faydalanılan yiyecek, giyecek ve benzeri cinsten geçimlik demektir. (Bkz. Rağıb, Müfredat. ‘MTA’ mad.) Ayrıca müt'a; bir erkeğin, belli bir süre zaruri ihtiyaçlarını karşılaması için, boşadığı kadına, örfe uygun olarak vermesi gereken bir haktır ve “iyi insan” olmanın gereğidir. (Bakara, 2/236)

57 Serraha; at ve benzeri bir hayvanın, başından gemi, üzerinden eğeri ve çulu alıp, serbest halde otlığa salıverilmesi demektir. Bu ayette ise, istiâre olarak, bir kocanın, hanımını iyilikle, yani Allah’ın tavsiye ettiği usûl ile boşadıktan sonra müt'asını/geçimliğini verip salıvermesi,

yurdunu dilerseñiz, Şüphe yok ki Allah, sizden iyiler için büyük bir mükâfat hazırlamıştır!"⁵⁸ 'Ey

sonraki evlilik hayatına mani olmaması anlamında kullanılmıştır. (Rağıb, *Müfredat*, 'SRH' mad.)

58 Son birkaç yıl içerisinde elde edilen fey ve ganimetler sebebiyle Müslümanlar, ekonomik yönden bir hayli kalkınmıştı. Fakat Hz. Peygamber'in geliri mahdud idi; hanımlarının, gönüllerini hoşnut edecek kadar dünya nîmetinden ve ziynetinden yararlandırma imkânı bulunmuyordu. Oysaki dünya hayatının ziyneti, insan için, özellikle de müminler için (Bkz.A'raf, 7/32, 33) var edilmiş ve gönüllere cazip kılınmıştır. (Âl-i İmran, 3/14) Peygamber'in hanımlarının da, hemcinsleri gibi, normal olarak dünya hayatının zîynetine ve süslenmeye karşı ihtiyaçları, belki de zaaflarının olması yadsınamazdı. Bu yüzden onlar, dünya hayatının nimetlerinden ve ziynetlerinden, yeterince yararlandırılmadıklarından Şikâyet ederek paylarının artırılmasını istediler ve bu isteklerinde biraz da ileri giderek Hz. Peygamber'i fazlasıyla üzdüler. Bu olaydan sonra, bir pasaj halinde söz konusu âyetler

Peygamber Hanımları! Sizden kim, apaçık bir aşırılık⁵⁹ yaparsa, onun cezası ikiye katlanır! Bu, Allah için kolay bir iştir! Kim de Allah'a ve Rasûlü'ne, içtenlikle itaat eder ve sâlih iş yaparsa, ona da ecrini iki kere veririz; ayrıca ona, güzel de bir rızık hazırladık.' 'Ey Peygamber hanımları! Eğer Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmekten sakınırsanız, siz diğer kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz...' (...) 'Evlerinizde oturun, eskiden cahiliye dönemindeki gibi dikkat çekecek biçimde süslenip yıldızlaşmayın,, namazı ikame edin, zekatı verin, Allah'a ve Elçisine itaat edin! Ey ehl-i

indirildi. (Müslim, Talak, 29/1478; Taberî, *Tefsir*, XXI/99 vd.; Vâhidî, *Esbabu'n-Nüzul*, s. 203; İbn Kesir, *Tefsir*, VI/401 vd.) Zemaşerî demiştir ki: "Allah, özel statüleri gereği, Peygamber hanımlarını, hem terbiyeye dâvet ederek te'dîb, hem de onlara özgü bir takım şart ve hükümler indirerek onları tehdid etti." (Bkz, *Keşşaf*, III/258)

59 Buradaki '*fahişe*', söz, iş ve davranışlarda aşırılık; peygamberi üzecek davranışlar anlamındadır, zina değil!...

beyt! Allah, ancak pisliği sizden uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor!”⁶⁰

Âyetlerin satır araları dikkatle okunduğunda, bunların bir bütün hâlinde Hz. Peygamber’in eşlerinin, ona karşı nâhoş bir davranışta bulunmaları üzerine indirildiklerini sezinlemek, hiç de zor değildir. Bu hâdise, her iki taraf açısından da önemli bir hukuk meselesi olmalıdır ki, Allah, peygamberine emrediyor: Ey Peygamber, hanımlarına söyle, eğer onlar isteklerinden vazgeçmeyeceklerse, seninle dünya ziynetleri arasında bir tercih yapsınlar; şâyet onlar, dünya hayatını ve ziynetlerini tercih edecek olurlarsa, onları, hiç zarara uğratmadan ve yakın gelecekte hiç bir sıkıntıya düşmelerine imkân vermeyecek tarzda güzelce boşa! Böylece onlar, istediklerine kavuşma imkânını bulmuş olur, sen de onların şikâyetlerinden ve sana reva gördükleri eziyetlerinden kurtulursun. Yok eğer Allah’ı ve Elçisini tercih eder ve kifâyetsiz de olsa, dünya nimetlerinden paylarına düşene kanaat

60 Ahzab, 33/32-34.

gösterirlerse, onların peygamberi üzecek davranışlardan artık uzak durmaları gerekmektedir.

Dördüncü Âyet ve Ehl-i Beyt (?)

... De ... “... قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى
ki: ‘Ben, sizden hiçbir ücret istemiyorum, sâdece akrabalıktan ötürü haklarıma saygı göstermenizi istiyorum!’⁶¹

Bir kısım Sünnî ve Şîî müfessirler, bu âyetin de, *Ehl-i Beyt*'i, yani Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile onların soyundan gelenleri sevme mecburiyetinden söz ettiği kanaatindedirler. Güyâ Hz. Peygamber, yakınlarını toplamış ve onlara şöyle demiştir: “Ben, peygamber olduğum için sizden hiçbir ücret istemiyorum, sâdece benim *Ehl-i Beyt*imi, yani damadım Ali'yi, kızım Fatıma'yı, torunlarım Hasan ile Hüseyin'i ve onların soyundan gelenleri sevin, yeter!”

61 Şûrâ, 42/23.

Bu anlayış, iki açıdan mümkün gözükmemektedir: Birincisi, Şûrâ sûresi, Mekke’de, Hz. Peygamber’in elçi olarak gönderilmesinin on üçüncü yılında bir bütün halinde indirilmiştir. Hz. Ali ile Hz. Fatıma’nın evlenmeleri ise, ancak hicretten iki yıl sonradır. Yani iddia edildiği anlamda *ehl-i beyt* kavramının oluşmasına, yaklaşık olarak (3+2=5) beş yıl var demektir. İkincisi ise şudur: Bu sûrenin indirildiği dönem, Müşriklerin, Müslümanlara baskılarının had safhaya vardığı; Rasûlullah’ın bile, artık Mekke’de yaşama ümidinin tamamen sona erdiği bir dönemdir! Sahabenin bir kısmı, kabileler hâlinde Habeşistan’a hicret etmiş, Allah’ın Elçisi’yle birlikte Mekke’de kalanları ise, Medine’ye hicret etmek üzere, Medinelî Müslümanlarla son gizli görüşmelerini yapmaktadırlar... Rasûlullah’ın, böyle bir ortamda kendini ve Müslümanları savunmayı bırakıp da Kureyş’ten, henüz var olmayan damadını ve torunlarını sevmelerini istemesi, akla ve hayale gelebilecek bir talep olamaz!...

Kanaatimizce, sûre baştan itibaren okunduğunda görülecektir ki, Allah Tealâ,

Hız. Peygamber'in, Mekke'de dinî ve siyasî otoriteyi elinde bulunduran akrabalarına şöyle demesini buyurmuştur: "De ki, ben, peygamber seçildim ve diğer kabileler karşısında Kureyş'in şanını yücelttim diye, sizden ne bir mal ne de bir ücret istiyorum. Ben sizden, akrabalıktan ötürü, sâdece akrabalar arasında câri olan hamiyeti; himâyeyi ve desteği bekliyorum. Mâdem ki siz beni desteklemiyorsunuz, hiç olmazsa, Araplar arasında câri olan meveddeti, yani kan bağından ötürü akrabalık hatırına hukukuma saygı göstermenizi istiyorum; düşmanlarla bir olup da beni yurdumda sıkıntıya sokmayın..."

Bu dördüncü âyet, belirtilen gerekçelerle konu dışı kabul edilip bir tarafa bırakılırsa; konu ile ilgili geriye üç âyet kalır. Bu, içerisinde *ehl-i beyt* tâbiri geçen üç âyetten Hûd ve Kasas sûrelerindeki *ehl-i beyt*'ten maksadın kimler olduğu da anlaşılmıştır. O nedenle artık, o iki âyet üzerinde durmaya da gerek görmüyoruz. Asıl konumuz Ahzab sûresinin 33. âyetidir. Şimdi biz, makalemizin odak noktasını teşkil eden bu âyetin, hem de

içerisinde yer aldığı pasajın tamamıyla birlikte nüzûl sebebini, anlam dokusunu, anlam alanını, hedefini ve ortaya çıkan sonuçları detaylı olarak inceleyip âyetin kapsamını ve buradaki “*Ey ehl-i beyt!...*” hitabının kavramsal içeriğini tefsirler kanalıyla tespit etme faaliyetine geçebiliriz.

III- AHZAB, 33/33. ÂYETİ, NÜZÛL SEBEBİ, EHL-İ BEYT TABİRİNİN SİYAK VE SİBAK BÜTÜNLÜKLERİ İÇERİSİNDE ANLAMI VE TARTIŞMALAR

1. Âyetin Nüzûl Sebebi

Ahzab sûresi Medenî sûrelerdendir. Mushaf-ı Osmânî’de kronolojik sıralamaya göre 99., elimizdeki Kuran’a göre 33. sûredir. Bu sûre, hicretin beşinci yılında Ahzab savaşından sonra pasajlar hâlinde indirilmeye başlanmış ve büyük bir ihtimalle hicretin altıncı yılında nüzûlü tamamlanmıştır. İlk pasaj içerisinde yer alan 28-34. âyetlerin nüzûl sebebi hakkında, birbirinden farklı iki görüş ve hepsi de ana fikir olarak bu iki görüş

üzerinde toplanan pek çok rivâyet bulunmaktadır.

Bunlardan bir görüşe göre, bir gün, önce Hz. Ebu Bekir, ardından da Hz. Ömer Rasûlullah'ı (sav) ziyaret amacıyla hane-i saadetlerine geldiler. Baktılar ki, Peygamber'in evinin önünde birkaç kişi oturmaktadır. Telaşlanarak hemen içeri girmek istediler, fakat onların da girmelerine izin verilmedi; çünkü Rasûlullah Enes'e (ra); "Kimseyi içeri alma!" buyurmuştu. Enes, iki kayınpederinin eve girmekte ısrar ettiklerini Rasûlullah'a (sav) söyleyince, o da; 'Buyursunlar' dedi. Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer içeri girdiklerinde, Rasûlullah'ı ve çevresinde oturmakta olan hanımlarını üzgün bir vaziyette gördü ve büyük bir endişe ile; "Kötü bir hal mi var, ya Rasûlallah!?" dediler. Rasûlullah (sav): "İşte kızlarınız! Benden, kendileri için dünya nîmetini ve zîynetlerini artırmamı istiyorlar; o da bende yoktur." dedi. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer Allah'ın Elçisini üzdükleri için, kalkıp kızlarını dövmeye yeltendiler, fakat

Rasûlullah, buna izin vermedi. İşte bu pasaj, bu olay üzerine indirilmiştir.⁶²

Buharî'nin bu konuda Hz. Âişe'den naklettiği şu rivâyet de bu görüşü desteklemektedir:

Hz. Âişe demiştir ki: Allah'ın Elçisine, eşlerinin, kendisi ile dünya nimetleri arasında bir tercih yapmaları emredildiği zaman, Rasûlullah (sav) önce bana geldi ve 'Aişe, sana bir emri tebliğ edeceğim, fakat cevap vermekte acele etme; hatta ebeveyninle istişâre et, cevabını bana sonra bildir' dedi. Sonra da, *"Ey Peygamber, hanımlarına de ki: 'Eğer siz, dünya hayatını ve onun ziynetini istiyorsanız gelin, size müt'alarınızı verip güzellikle boşayayım; yok eğer..."* âyetlerini bana okudu. Dedim ki, 'ben bunlardan hangisini ebeveynimle istişâre edecekmişim ki? Ben elbette Allah'ı ve Rasûlünü tercih ediyorum.' Benim bu cevabım üzerine Rasûlullah (sav), sırasıyla diğer hanımlarına da gitti... Hepsi de

62 Buharî, Tefsir, 33/4, 5, VI/22, 23; Taberî, Camiu'l-Beyân, XXI/99 vd.; İbn Kesir, Tefsir, VI/401 vd.

Allah'ı, Elçisini ve ahiret yurdunu tercih ettiler.⁶³

İkinci görüş ise, “Kisâ Hadisi” olarak bilinen şu rivâyete dayanmaktadır: Rasûlullah (sav), eşlerinden Ümmü Seleme'nin evinde idi. Kızı Fatıma, içinde et ve undan yapılmış yemek olan bir çömlekle geldi. Hz. Peygamber Fatıma'ya, kocası Ali ve oğulları Hasan ve Hüseyin'i de çağırmasını, yemeği birlikte yiyeceklerini söyledi. Fatıma gitti, onları da çağırdı. Onlar gelince, hepsi birlikte yemeğe oturdular. Yemek esnasında: *انما يُرِيدُ اللهُ... لِئَذْهَبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا* “... *Ehl-i Beyt! Allah, ancak pisliği sizden uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor*” âyeti indirildi. Hz. Peygamber Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i, geniş elbisesinin/kisâ altına toplayarak: “işte, benim ehl-i beytim bunlardır.” Dedi, sonra da ellerini kaldırıp; ‘Allah’ım, benim ehl-i beytim ve özel yakınlarım/hâsetî bunlardır. Sen, bunlardan kötülüğü uzak tut ve bunları tertemiz yap!” diye duâ etti. O zaman Ümmü Seleme, perdenin arkasından başını çıkararak;

63 Buhari, Tefsir, 33/4, 5, VI/22, 23.

‘Ya Rasûlallah, benim durumum n’olacak?’ dedi. Rasûlullah ona: “Sen sahip bulunduğun yerdesin.’ cevabını verdi.”⁶⁴

Bu konuda “Abâ Hadisi” adıyla meşhur diğer bir rivâyet de, özet halinde şöyledir: Hz. Aişe’den nakledildiğine göre Rasûlullah (sav), bir sabah üzerinde siyah yünden nakışlı bir aba olduğu halde evinden çıktı. O sırada yanına Hasan geldi, onu üzerindeki abanın altına aldı. Sonra Hüseyin geldi, onu da abasının altına aldı. Sonra Fatıma ve Ali geldiler, onları da abasının altına aldı ve “Ey ehl-i beyt, Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor.” dedi.⁶⁵

Âyetin nüzûl sebebi olarak nakledilen bu rivâyetlerden anlaşılıyor ki, bir kesime göre söz konusu âyetler pasaj hâlinde, diğer kesime göre ise, 33. âyetin sâdece ikinci yarısı, birbiriyle telifi imkânsız iki farklı kesim

64 Bkz. Müslim, Talak, 29/1478; Taberî, *Camiu'l-Beyan*, XXI/99 vd.; Vâhidî, *Esbabu'n-Nüzul*, s. 203; İbn Kesir, *Tefsir*, VI/401 vd.; Şevkanî, *Fethu'l-Kadîr*, IV/279.

65 Bkz. Müslim, Fedailu's-Sahabe, 37, 2408.

hakkında, iki farklı manada ve iki farklı mekânda indirilmiştir! Biz, şimdilik bu iki farklı nüzûl sebebini bir tarafa bırakıp, âyeti kendi bağlamı içerisinde ve farklı yönlerden analizler yapmak sûretiyle anlamaya çalışacağız. Öyle görünüyor ki, bütün hâlinde âyetlerin lafzındaki mana doğru anlaşıldığında, nüzûl sebebi olarak nakledilen rivâyetler hakkında da, en azından çoğunluğun kabul edebileceği bir kanaat hasıl olacaktır.

2. Âyetin Siyak ve Sibak Çerçevesinde Anlam Dokusu /Yorumu

*Zevcât-ı tâhirât'*ın, Allah'ı, Rasûlünü ve **Âhîret Yurdunu** tercih etmeleri demek, aynı zamanda dünya hayatının nimet ve zîynetlerinden fedakârlık edip, paylarına düşenden fazlasını Peygamber'den istemeyecekleri ve bu yüzden Allah'ın Elçisini üzmeyecekleri hususunda bir taahhütte bulunmak demektir. Yapılan bu tercih ve taahhüt üzerine Allah Teala, Elçisinin hanımlarını, tercih ve statüleri gereği uyarma ihtiyacı duydu ve şöyle buyurdu: Ey Nebî'nin

hanımları! Siz, Peygamber Hanımı olma şerefine sahip olmakla evlilik hayatınızda ayrıcalıklı bir konuma erdiniz. Ancak bilmelisiniz ki, Allah'ın ve Rasûlünün emir ve yasaklarına itaat ya da itaatsizlik hususunda, sizin hiç bir ayrıcalığınız bulunmamaktadır.⁶⁶ Peygamber hanımı olmakla elde ettiğiniz şeref, sizin için büyük bir nîmet; sırf Rasûlullah'ın eşi olmakla dünya nimetlerinden yeterince istifade edememe durumunuz ise, sizin için büyük bir fedakârlık, kendi tercihinizle katlanmak zorunda kaldığınız ağır bir külfettir. Şimdi siz, nefsî arzularınıza karşı gelerek verdiğiniz bu sözde durmakla, hem sahip olduğunuz nimetin kadrini bilmek, hem de yüklendiğiniz fedakârlığın külfetine katlanmak durumundasınız!

Ey Peygamber hanımları! Eğer siz, Allah'ın Elçisine karşı, açıkça aşırı bir

66 "Kim Allah'a ve Rasûlüne karşı gelirse, içinde ebedî kalmak üzere ona cehennem ateşi vardır!" (Ahzab, 33/36); "Kim de Allah'a ve Rasûlüne itaat eder; Allah'a saygı duyar ve O'ndan sakınırsa, işte, kurtuluşa erenler de onlardır!" (Nur, 24/52)

davranışta bulunursanız, cezanız iki kat arttırılır! Yok eğer, Allah'a ve Resulüne karşı gelmekten sakınır ve sâlih işler yaparsanız, sizin mükâfatınız da iki kere verilecektir. Ayrıca sizden *muhsin* vasfını hak edene, büyük de bir ecir vardır! Çünkü siz, sahip olduğunuz şerefi layık-ı vechile taşırsanız, başka kadınlardan her hangi biri gibi mükâfatlandırılmayacaksınız. O halde bundan böyle yabancı erkeklerle konuşurken, mutlaka edebe uyun; sesinizi, özellikle inceltip konuşmanızı kibarlaştırmayın; zira kalbinde fasıklığa meyli olan kimseler, konuşmanıza aldanarak size tamah edebilir... Normal konuşun ve hiç kimse sizin konuşmanızdan, kendisi adına bir mesaj çıkarmasın! Eskiden, cahiliye devrinde olduğu gibi, süslenip dikkat çekici giysiler ve edâ ile sokağa çıkıp dolaşmayın! Evlerinizde oturun, namaz kılın, zekât işleriyle uğraşın, Kuran okuyun, bir kısım âyetlerin maksadını, özünü kavramak için aranızda müzâkere edin, onlardaki hikmetleri öğrenmeye çalışın. Ey Peygamber Hanımları! Sakın ha! Size özgü bu emirler, yasaklar ve hükümlerle sizi, dünya hayatında baskı altında yaşatmak, hak ve

özgürlüklerinizi boş yere kısıtlamak, dünya nimet ve zîynetlerinden keyfî olarak mahrum bırakmak istediğimizi sanmayın! Bizim, bütün bunlardaki amacımız, maddî mânevî, her türlü lekeden ve pislikten sizi uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmaktır.

3. Âyetin Siyak ve Sibakı İçerisindeki Anlam Alanı

Açıkça görüldüğü üzere, bu âyetlerdeki, “Ey Peygamber! Hanımlarına söyle!...”, “Ey peygamber hanımları! Sizden kim...”; “Ey peygamber hanımları! Eğer siz sakınırsanız, siz diğer kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz...” ve “Evinizde okunan âyetleri düşünün!...” şeklindeki açık ve net hitaplarla getirilen teklifler, yapılan tehditler, öne sürülen şartlar ve bunlara dayalı hükümler; özellikle bu hükümlerle varılmak istenen amaç, hep Peygamber’in hanımlarına özgüdür.

Biliniyor ki, İslâm’da, kadın ya da erkek her mümin, yapmış olduğu bir iyilikten ötürü, en az yedi katından yedi yüz katına kadar,

belki daha fazlasıyla ödüllendirilecektir.⁶⁷ Bir kötülük yapan kimse ise, sâdece misliyle cezalandırılacak; asla haksızlığa uğrayıp da kat be kat cezalandırılmayacaktır. Bunlar, Allah'ın kullarına verdiği sözüdür.⁶⁸ Fakat Rasûlullah'ın hanımları, ceza ve mükâfat hususunda bu kapsama dahil değildirler; işgal ettikleri statüleri, ona dayalı ayrıcalıkları, özel tercih ve taahhütleri sebebiyle, onların yapacakları her iyilik, diğer kadınlar gibi en az yedi katından yedi yüz katına kadar mükâfatlandırılacağı gibi, bu mükâfat onlara iki defa verilecektir. Açıkça işledikleri bir aşırılık yüzünden, sâdece onlar iki kat ceza göreceklerdir. Oysa diğer insanların hepsi, sâdece yaptıkları kötülüğün cezasını misliyle

67 Bakara, 2/261,262.

68 “Bir kötülük yapan kimse, onun mislinden başkasıyla cezalandırılmaz; onlara haksızlık da edilmez.” (En'am, 6/160); “Kötülük yapanlara gelince, kötülüğün cezası ancak misli iledir...” (Yunus, 10/27); “Bir kötülük yapan kimse, ancak misli ile cezalandırılır...” (Ğâfir, 40/40); İnsanlar cezalandırırken de aynı kural geçerlidir: “Bir kötülüğün cezası, onun gibi bir kötülüktür; fakat kim affeder ve barışa yönelirse onun eciri de Allah'a aittir.” (Şûrâ, 42/40)

çekecektir. Bu da Allah'ın, yalnız Peygamber hanımlarına âit özel vaadidir!

Denilebilir ki, bir mümin kadın, her türlü pislikten uzak kalmak ve tertemiz bir hayat yaşamak amacıyla, bu pasajdaki emir ve yasaklara harfiyen riâyet edip takvaya ermek için çalışsa, neden Peygamber'in hanımlarının yükselebileceği dereceye yükselmesin? Hatta takvada neden onlardan da üstün mertebeye eremesin? Ancak bu tür bir soru, makul değildir; çünkü diğer kadınlar, Peygamber hanımlarının yükledikleri külfeti yüklenmediklerinden, alacakları ödül de iki kat değildir; mutlaka onların aldığı yarısı kadardır. Nitekim Peygamber hanımlarının dışındaki hiçbir kadın, işlediği bir aşırılık yüzünden iki kat ceza da görmeyecektir!

Görülüyor ki, pasajda vaat edilen tüm mükâfat ve tehditlerle birlikte amaçlanan hedef, yani 'pislikten uzak durma ve tertemiz olma' sonucu, buradaki emir, yasak ve tavsiyelere muhatap olan Peygamber hanımlarının, bunlara riâyet edip etmeme şartına bağlanmıştır. O halde, denilebilir ki,

bu ayetler indiği zaman hayatta olmayan Peygamber hanımları bu âyetlerin kapsamına dahil değildir; çünkü onlar, bundan önce ölmekle, bu teklife muhatap olmaktan çıkmışlardır! Yani, kimden“... *dünya hayatı ve zîynetleri ile Allah, Elçisi ve ahiret yurdu arasında bir tercih yapmaları*” istenmiş ve kim teklife uyararak Rasûlullah’a tercihini beyan etmişse, sâdece onlar âyetlerin anlam alanına dâhildir ve bu âyetteki “*Ehl-i beyt!...*” hitabının da muhatabıdırlar. Mesela, Hz. Hatice ve Zeyneb, Rasûlullah’ın ehlinden ve ehl-i beytinden olmalarına rağmen, ikisi de bu âyetler gelmeden çok önce vefat ettikleri için, ne bu âyetlerdeki teklife muhataptırlar, ne de bu âyetteki *ehl-i beyt* kavramının kapsamına dahil edilebilirler. Demek ki, “*Ehl-i beyt! Allah, ancak sizden pisliliği uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor*” hitabının muhatapları ve *Ehl-i Beyt*, Hz. Peygamber’in, sâdece hayattaki hanımlarıdır.

Dikkat edilirse, bu pasajda, Rasûlullah’dan ve eşlerinden başkasına açık ya da gizli, hiç bir hitap, hattâ îmâ ve işâret dahi bulunmamaktadır.

4. Âyetlerde Amaçlanan Hedef

Kuşkusuz Allah'ın her emrinde ve yasağında, kulların menfaati açısından mutlaka büyük hikmetler; gerçekleştirilmesi arzu edilen yüce maksatlar bulunmaktadır. O'nun hiçbir emri ya da yasağı, ne keyfidir, ne de amaçsız... Bunlara Hukuk ilminde hükmün illeti, Tefsir ilminde ise hükmün gâyesi ya da hikmeti denilmektedir.

Rasulüllah'ın hanımları hakkında indirilen bu pasajdaki emir ve yasaklar da, elbette onların hayrındır. *“Ehl-i beyt! Allah, ancak sizden pislîği uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor”* cümlesinde açıkça belirtildiği üzere, getirilen hükümlerin gözüken açık gâyesi, kötülükleri onlardan uzak tutmak, üzerlerine leke kondurmamak ve onları tertemiz yapmaktır. Metinde açıkça gözükmeyen, ancak bağlamından ve nüzûl sebebinden anlaşılan asıl amaç ise, Hz. Peygamber'in, hanımları tarafından zaman zaman da olsa, üzülmelerini engellemek; bundan daha önemlisi de onları, *“en yüce ahlakın sahibi”, “örnek insan”* ve *“âlemlere, salt*

rahmet amacıyla gönderilmiş” olan o mübârek zata layık hanımlar yapmaktır. Belki de o kadınlara, ahiret hayatında da Hz. Muhammed’e eş olma ayrıcalığını lütfetmektir! Rasûlullah buyurmuyor mu? “Kişi, sevdiğiyle beraberdir!”

IV- TEFSİRLERDE “EHL-İ BEYT” KAVRAMI İLE İLGİLİ FARKLI GÖRÜŞLER

Yukarıda da işâret edildiği üzere müfessirler, Ahzab sûresinin 33. âyetindeki ‘ehl-i beyt’ kavramının kapsamını belirlerken, âyeti anlama konusunda sergiledikleri farklı yaklaşım ve yöntemler sebebiyle, birbirine tezat teşkil edecek şekilde çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Denilebilir ki Kuran’ın hiçbir âyeti, bu âyet kadar tefsir usulü ve yöntemine son derece aykırı değerlendirmeler sebebiyle, itikadî, hukukî, ahlakî ve siyâsi sömürüye âlet edilmemiştir!⁶⁹ *Ehl-i Beyt* kavramı hakkında

69 Geniş bilgi için bkz. Sönmez Kutlu, “Ehl-i Beyt’ Sembolik Kapitalinin Tarihi Süreci İçinde

yalnız bir kısım tahkik ehli müfessirlerin yaptıkları açıklamalar ile keyfî olarak nitelendirilebilecek bazı yorumları, yukarıda tespit etmiş olduğumuz bu ilkeler ışığında ve üç madde hâlinde değerlendireceğiz:

1. Ehl-i Beyt'ten Maksat Peygamber'in Hanımlarıdır

Bu âyet, siyak ve sibak bütünlüğü içerisinde tamamen Peygamber'in hanımlarına hitap etmektedir. Dolayısıyla buradaki *ehl-i beyt'ten* maksat, sâdece Peygamber'in hanımlarıdır, görüşünde olan müfessirleri ve anlayışlarını, kronolojik olarak şöyle sıralayabiliriz:

İbn Abbas'a (ö. 68/687) göre, ehl-i beyt'ten maksat sâdece Rasûlullah'ın hanımlarıdır; çünkü "*ehle'l-beyt*" demek, "*Yâ*

Semerelendirilmesi", İslâmiyât, Yıl: 2000, Sayı 3, s. 99-120.

ehle beyti'n-nübüvveh" yani "ey nübüvvet evinin halkı demektir." ⁷⁰

Tabiun'un meşhur müfessirlerinden İkrime'ye (ö. 104/722) göre de bu ayet özellikle Peygamber'in hanımları için indirilmiş, manası da sâdece onlara hastır.⁷¹ Vahidî'nin naklettiğine göre İkrime, çarşıdan geçerken gâliba bir konuşmayı işitiyor ve müdâhale etmek durumunda kalarak: "onların zannettikleri gibi değil! "Ehl-i beyt! Allah sizden ancak pislîği uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor." âyeti Peygamber'in hanımları hakkında indirilmiştir, diye bildiini yüksek sesle haykırıyordu.⁷²

İbn Cerir et-Taberî (ö. 310/922), Ahzab 33. âyeti, "Ey Peygamber hanımları!..." hitabıyla başlayan 32. âyetle birlikte bir paragraf halinde ele almış ve teker teker kavramları açıklamaya girmeden önce şöyle bir özet bilgi

70 Firuzâbâdî, Tenviru'l-Mıkbas min Tefsiri İbn Abbas, Beyrut, tsz., s.353.

71 Bkz. İbn Kesir, Tefsir, III/259.

72 Vâhidî, Esbabu'n-Nüzul, s.204.

vererek hitabın Peygamberin hanımlarına yönelik olduğunu tespit etmiştir: “Zikri yüce olan Allah, Rasûlullah’ın (sav) eşlerine diyor ki: “Ey Peygamber hanımları, eğer siz Allah’tan sakınır da size emrettiği ve nehyettiği hususlara itaat ederseniz, siz şu ümmetin hanımları gibi değilsiniz.” Sonra da bu görüşü destekleyen Katade’nin Said İbn Cübeyr’den gelen rivâyetini naklediyor. Daha sonra Taberî, diğer kavramları açıklamış ve “*Ey ehl-i beyt, Allah sizden ancak pisliği uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor*” âyetine gelince, “*Ey Muhammed’in ev halkı, Allah sizden kötülüğü ve aşırılıkları gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor*” açıklamasında bulunmuştur.⁷³

Taberî, bu âyetteki *ehl-i beyt*’ten maksadın sâdece Peygamber’in eşleri olduğunu iki defa açıkladıktan sonra “*Ehle’l-beyt!*” hitabı ile Peygamber’in hanımları mı yoksa Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin’in mi kastedildiği hususundaki tartışmayı, âdeti

73 Taberî, Cami’u’l-Beyan, XXI/3.

üzere konu ile ilgili rivâyetleri ve görüşleri nakleler.⁷⁴

İmam Mâtürîdî (ö. 333/944), Tevilatu Ehli's-Sünne isimli tefsirinde aynı ayetin parçalanarak bir kısmının Peygamberin hanımlarına bir kısmının da başkalarına hitap ettiğini söyleyip: 'Ehl-i Beyt' kavramının Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin ile onların neslinden gelenlere aittir, denilmesine karşı çıkmış ve demiştir ki: "Ayet bütün olarak anlaşılmalıdır; dil kuralları, ayetin siyak ve sibakı, sosyal ve tarihi gerçekler hesaba katılmaksızın manayı sündürmek suretiyle maksadını aşacak şekilde bir âyeti tevil etmek, büyük yanlıştır."⁷⁵

Kâdî Abdülcebbar (ö. 415/1025) bu sûreyi yorumlarken, âyeti siyak ve sibak bütünlüğü içerisinde ele almış ve önce 30. âyette Peygamberlerin hanımlarının yapacakları bir aşırılık karşılığında iki kat ceza alacakları ilkesinin makul ve mümkün

74 Bkz. Taberî, Cami'ü'l-Beyân, XXI/5-8.

75 Bkz. Mâtürîdî, Tevilatu Ehli's-Sünne, vr. 584 a.

olabileceğine dikkat çekmiş, sonra da 33. âyet hakkında: “Bu âyet Hz. Peygamberin hanımlarını gûnahtan kurtarmaya yetmektedir. Allah Teâla burada Peygamber’in hanımlarını en büyük iltifatla onurlandırmıştır”⁷⁶ diyerek âyetin kapsamını Peygamber hanımları ile sınırlandırmıştır.

Zemahşerî’ye (ö. 534/1143) göre de bu âyetteki ehl-i beyt’ten maksat Rasûlullah’ın hanımlarıdır; çünkü Allah takva ile korunsunlar da günaha düşmesinler diye, onlara emirler veriyor, yasaklar getiriyor ve nasihat ediyor... Nitekim bizzat âyet onların *ehl-i beyt* olduğuna delalet ediyor.⁷⁷

Kurtubî’ye (ö. 671/1272) göre, ayetteki hükmün Peygamber’in hanımlarına ait olması sebebiyle hitap da yalnız onlara ait olmalıdır. Bu yüzden *ehl-i beyt* kavramının Peygamber’in

76 Kâdî Abdülcebbar b. Ahmed, Tenzihü’l-Kur’ân anî’l-Metâ’in, Mısır 1329, I/335.

77 Zemahşerî, Keşşaf, III/260.

hanımlarının dışında, bazı kişilere tahsis edilmesi doğru değildir.⁷⁸

Kâdî el-Beydâvî (ö. 685/1286), *Ehle'l-beyt* hitabı Peygamber'in hanımlarınadır, dedikten sonra; "Hz. Peygamber de ev halkı içinde zikredildiği için âyette '*tağlib kaidesi*' gereğince zamir müzekker olarak كُمْ /kum şeklinde getirildiğini" söylemiştir.⁷⁹

Nesefî'ye (ö. 710/1310) göre bu âyet, hanımlarının, Peygamber'in ehl-i beyti olduğuna dair delildir. ... ليذهب عنكم ي طهركم 'in müzekker gelmesi ise, (Peygamber'in) ailesinden erkek ve kadın, hepsi murat edildiği içindir.⁸⁰

Hâzin (ö. 741/1341) demiştir ki; "Bunlar, Nebi'nin (sav) hanımlarıdır; çünkü evindekiler onlardır. Bu görüş, Said İbn

78 Kurtubî, el-Cami' li Ahkami'l-Kuran, XIV/169.

79 Bkz. Şeyh Zâde, Hâşiyetü Muhyiddin Şeyh Zâde ala Tefsiri'l-Kâdî el- Beydâvî, IV/63.

80 Nesefî, Medârik, III/302.

Cübeyr'in İbn Abbas'dan naklettiği görüştür. İkrime ve Mukatîl'in görüşleri de böyledir."⁸¹

İbn Kesir (ö. 774/1372), "Bu pasajdaki ayetlerin inmesine Peygamber'in hanımları sebep olmuştur, dolayısıyla Ehl-i Beyt kavramının içine onlar girmelidir." demiş, sonra da İkrime'nin, "Bu ayetlerdeki hüküm Peygamber hanımlarına hastır" dediğini İbn Cerir et-Taberî'den nakletmiştir.⁸²

Şevkânî (ö. 1250/1834) demiştir ki; "İbn Abbas ve İkrime'den başka tabiûndan Atâ İbn Ebî Rabâh (ö.114/732), Mukâtîl b. Süleyman (ö. 150/767) ve Saîd bin Cübeyr (ö. 95/714) de *ehl-i beyt*'in Peygamber'in hanımları olduğu kanaatindedirler; çünkü, İbn Abbas'ın da söylediği gibi 'beyt'ten maksat Peygamberin evidir. *Ehl-i beyt* de elbette orada meskun bulunanlar olacaktır. "*Ey Peygamber, hanımlarına söyle...*" cümlesinden "*Evlerinde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti düşünsünler...*" cümlesine kadar bütün

81 Hazin, Tefsiru Hazin, III/439-440.

82 İbn Kesir, Tefsir, VI/407.

hitaplar, emirler ve yasaklar sâdece peygamberin hanımlarına âittir. İşte bu nedenle Sünnî müfessirlerden bir kısmı bu görüşü benimsemişlerdir, bize göre de doğru olan budur.”⁸³

Seyyid Kutub da (ö. 1967), ayetteki hitabın sâdece Peygamber’in hanımlarına âit olduğu görüşünü şöyle açıklamıştır: “Sonuç itibarıyla Yüce Allah bu emir ve direktifleri *ehl-i beytten* pisliğin giderilmesi ve onların arınması için araç olarak sunuyor. “Tathir” kelimesi “tatahhur” kelimesinden gelir. Pisliği gidermek ise, insanların bizzat başvurdukları, pratik hayatlarında uyguladıkları yöntemlerle gerçekleşir. İslâm’ın yolu budur. Vicdanda bilinç ve takva... hayatta da davranış ve hareket... bunların ikisi bir araya gelince İslâm tamamlanır. İslâm’ın bu hayattaki hedef ve amaçları bunların ikisi ile gerçekleşir.”

“Peygamber efendimizin eşlerine yönelik bu direktiflerin sonu başlangıçtaki gibi bağlanıyor. Burada da tıpkı başlangıçtaki

83 Şevkânî, Fethu’l-Kadir, IV/278.

gibi buldukları saygın yerleri, başka kadınlardan ayrıcalıklı oluşları, Peygamber efendimizin yanındaki yerleri, yüce Allah'ın kendilerine büyük bir nimette bulunarak evlerini Kuran ve hikmetin indiği, nur, hidayet ve imanın parladığı bir makam haline getirmesi hatırlatılıyor: *“Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın.”*⁸⁴

Çağdaş müfessirlerden İzzet Derveze, 28-34 arası âyetleri bir bütün olarak değerlendirmiş ve özet hâlinde şöyle demiştir: *“Ayetlerin ibâresi anlaşılacak niteliktedir. Müfessirler de bu âyetlerin, Peygamber hanımlarının Nebî'den nafakalarının artırılmasını talep etmeleri ve bu isteklerinin Peygamberi rahatsız edip üzmesi üzerine indirildiğini söylemektedirler. Âyetlerin, Peygamberin hanımlarına yönelik indirildikleri, ihtiva ettiği illetleri, hükümleri, emir ve tembihleriyle apaçık gözükmektedir. Âyetlerin delâletleri tamamen açık olmasına rağmen, Ehl-i Beyt hakkında rivâyet edilen*

84 Seyyid Kutub, Fi Zılali'l-Kuran, (Çev. Salih Uçan, Vahdettin İnce ve Mehmet Yolcu) İstanbul, 1991, VIII/323.

bazı hadisler, Peygamberin hanımlarını âyetlerin şümulüne dahil ederken, bazıları da Peygamberin hanımlarını oradan tamamen çıkartmaktadır.” Derveze, söz konusu hadisleri naklettikten sonra şöyle demiştir: “Biz bu hadislerin, özellikle de Peygamber’in hanımlarını âyetin kapsamından çıkararak, Şia’nın da sıkı sıkıya sarıldığı hadislerin karşısında şöyle bir durup hayret içerisinde düşünüyoruz! Görüyoruz ki, bu durumda Ehl-i Beyt tâbirini Peygamberin hanımlarından başkasına çevirmek mümkün değildir.”

Derveze bu açıklamalardan sonra şöyle diyor: “Biz, kan bağı açısından Peygambere yakın olan insanlara veya ona saygı ve hürmette layık olan kimselere Ehl-i Beyt’ten değildir demiyoruz. Fakat gerçek şudur ki, âyetin şümulünü genişletmek veya sırf Hz. Ali, Fatıma ve onların iki oğluna hasretmek şu âyetlerin siyakına, şartlarına ve nüzûlüne göre doğru değildir. Ha! Hz. Peygamber’e nispet edilen bu hadisler, eğer sahih iseler, Kuran’a âit bu cümlelerin umumi manası içerisinde Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin gibi bu temiz

insanların, Peygamber'in hanımlarına ilâve olarak dahil edilmesi câizdir."⁸⁵

Azerbaycanlı müfessirlerden Mir Muhammed Alevî: "Ayet-i şerife Rasûlü Huda'nın umum hanımlarını şamildir ve ister ki, hepsi de kötü işlerin pisliğinden pak ve münezzeh olsunlar" dedikten sonra Ali b. Muhammed b. İbrahim Hazin'in, konu ile ilgili *kisâ* ve *aba* hadisleri olarak bilinen rivayetleri nakleder. Sonunda şöyle der: "Doğrudur, bu hadisleri muteber raviler nakledüp tashih ettiler. Lakin aye-i şerifeyi, hadislere mukabil tutanda envar-ı hamse-i tahire hakkında Rasûlü Huda'nın mahsusen inayeti hadislerden zahir olup aye-i şerife umumuna baki kalır; zira ki, ayetlerin makabli ve maba'dinde tedebbür lazımdır."⁸⁶

Alevî, "Âyetin öncesi ve sonrasına (bağlam/konteks) göre Ehl-i Bey'ten maksat

85 Muhammed İzzet Derveze, et-Tefsiru'l-Hadîs, Lübnan, 1963, VIII/256-263.

86 Mir Muhammed Kerim el-Bâkuvî, Keşfu'l-Hakâyık an Nüketi'l-Ayati ve'd-Dekâyık, Tebriz, 1373, III/82-83.

Peygamber'in hanımlarıdır; başkaları ayetin şumulüne girmemektedir. Ancak, hadislerde açıktır ki, Peygamber onlara husûsen inayet buyurmuştur" sözleriyle ayetle hadisleri ayrı düşünmek gerektiğine işaret etmiş ve en doğru yolu seçmiştir.

Artık anlaşılıyor ki, sâdece 33. âyetin bir cüzüne itibar etmeyip onu, hem âyet hem de siyak ve sibak bütünlüğü içerisinde ele alan, bu konuda nakledilen rivâyetleri değil; tamamen dili, lafızdaki manayı ve onun da işâret ettiği nüzûl sebebinin göz önünde bulunduran bir yöntemle anlamaya çalışan bu on beş müfessir, "Ey ehle'l-beyt!" hitabının doğrudan Rasûlullah'ın hanımlarına yönelik olduğu kanaatinde birleşmişlerdir.

2. Ehl-i Beyt'ten Maksat Peygamber'in Ev Halkıdır (Hanımları, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'dir)

Âyet, hem Hz. Peygamber'in hanımlarını hem de Peygamber'in ev

halkından sayılan Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i de kapsamaktadır, diyen müfessirlerden bir kısmına göre, Hz. Peygamber'in iki kızı Ümmügülsüm ve Rukiye ile evlendiği için bu âyet, *zinnureyn* lakabını hak eden Hz. Osman'ı ve onların çocuklarını da kapsmalıdır.

Kummî (ö. 730?/1329?), Taberî'nin Câmîu'l-Beyân'ının hâmişinde yer alan tefsirinde şöyle demiştir: "Ehl-i Bey'ten maksat, "Mübâhele âyeti"nde geçtiği üzere ehlü'l-aba'dır.⁸⁷ Çünkü asıl olan odur. Fatıma (ra), Hasan, Hüseyin ittifakla ehl-i beyttendir. Sahih olan ise, Ali'nin (ra) de, Nebi (sav)'in evinde onlarla birlikte yaşadığı ve sürekli orada kaldığı için ehl-i bey'ten olmasıdır."

87 "Artık sana bu bilgi geldikten sonra seninle İsa hakkında tartışmak isteyenlere de ki: 'Gelin, bizler ve sizler de dâhil olmak üzere oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı çağırıp sonra da: 'Allah'ım, yalancılara lânet et' diye yalvaralım, de!..." (Al-i İmran, 3/61) İşte bu ayete "Mübâhele Ayeti" adı verilmiştir. Rivayete göre bu ayet indiğinde, Rasûlullah (sav) Necran'dan gelen Hıristiyanlara bu ayeti tebliğ etmekteydi. Yanına sadece Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i almıştı. (Bkz. Özel, Ehl-i Beyt, X/499)

“Ayetin, Nebi (sav)’in eşleri hakkında gelmiş olması zann-ı gâlib ile onların da ehl-i beyte dahil olmasını gerektirmektedir. Âyetteki ‘anküm’ ve ‘yutahiraküm’ zamirlerinin müzekker/eril gelmesi ise tağlib kaidesi gereğidir; çünkü âiledeki Nebi (sav), Ali ve onun oğulları, tek başına Fatıma’ya veya müminlerin annelerine (dil gereği) gâlib sayılırlar.”⁸⁸

Fahrüddin er-Razî (ö. 605/1208) kendinden önceki görüşleri belirttikten sonra şöyle demiştir: “Bu görüşler içerisinde evlâ olan görüş, ehl-i beyt’ten maksat Rasûlullah’ın evladıdır, hanımlarıdır, Hasan, Hüseyin ve Ali’dir, diyen görüştür; çünkü bunlar Rasûlullah’ın ev halkı ile sürekli olarak görüşmekte ve birlikte yaşamaktadırlar; devamlı olarak orada bulundular ve orada eğitilip yetiştirildiler.”⁸⁹

88 Bkz. Huseyn b. Muhammed b. Huseyn el-Kummî, Tefsiru Ğaraibi’l-Kuran ve Rağâibu’l-Furkan, (Taberî, Camiu’l-Beyân, XXI/10)’den naklen.

89 Râzî, Mefatihü’l-Ğayb, XXV/209.

Nahcuvanî de (ö. 920/1514), âyetteki Ehl-i Beyt'ten maksadın Peygamber'in hanımları ve Ali, Fatıma, onların iki oğlu Hasan ve Hüseyin olduğu kanaatindedir. O da âyetteki '*anküm*' ve '*yutahiraküm*' zamirlerinin müzekker/eril gelmesini tağlib kaidesi gereği olduğunu söylemiş ve demiştir ki: "Çünkü Nebî, Ali ve onun iki oğlu (sallallahu aleyhi ve aleyhim) onların arasında bulunmaktadır. İşte bu yüzden şerefli efendilerin erkek olmaları, 'tağlib kaidesi' gereği zamirlerin de müzekker gelmesini gerektirmiştir."⁹⁰

Meşhur Osmanlı müfessirlerinden Ebu's-Suud (ö. 982/1574), Ehl-i beyt'in kapsamını geniş tutmuş ve Şiâ'nın tek taraflı düşüncelerine karşı çıkarak sadece Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'in Ehl-i Beyt'i temsil etmeyeceğini söyledikten sonra, "Âyetlerin siyak ve sibakına bakıldığında Ehl-i Beyt'in kapsamının daha geniş olduğu görülür" ifadesiyle Peygamber hanımlarının

90 Molla Nimetullah b. Muhammed Nahcuvânî, Fevatihu'il-İlâhiyye ve'l-Mefatihü'l-Çaybiyye, İstanbul, 1325, s. II/154.

da kavramın kapsamına dahil olduğunu söylemiştir.⁹¹

Cemaleddin el-Kasımî (ö. 1332/1914), Ahzab 33. âyetin muhtevası hakkında İbn Kesir ve İkrime'nin görüşlerine dayanarak, âyetin özellikle Hz. Peygamber'in hanımları hakkında nazil oluşunu belirtir. Ancak hadislere bakıldığında anlamın daha genel olarak Ali, Fâtımâ, Hasan, Hüseyin'i de kapsamaması gerektiğini söyler ve "Kisâ" ve "Sekaleyn" hadislerini buna örnek gösterir. Sekaleyn hadisinde Hüseyin Zeyd'e; "Kimdir bu Ehl-i beyt, ya Zeyd! Hanımları O'nun Ehl-i beyt'i değiller midir?" diye sordu. Zeyd, hanımları Ehl-i beyt'tendirler. Ancak O'nun Ehl-i beyti sadaka alması haram olan kişilerdir, diye cevap verdi. Hüseyin, onlar kimdir deyince, Âl-i Ali, Âl-i Akîl, Âl-i Ca'fer ve Âl-i Abbas'tır" dedi. Bu şekilde Ehl-i

91 Ebu's-Suud, İrşadü'l-Akl-ı Selim ilâ Mezâyâ'l-Kurani'l-Kerim, Kahire, Tarihsiz, V/109.

beyt'in kapsamı, İslâm öncesi dönemi de içerecek şekilde genişletilmiş oldu.⁹²

Müellif, İbn Teymiyye'nin Minhâcü's-Sünne isimli eserinden alıntı yaparak "İnnemâ" ile başlayan âyetin onların İmâmet ve İsmet'lerine delâlet etmeyeceğini savunarak Peygamber'in hanımları ile birlikte diğerlerinin de dahil edilmesi gerektiğini belirtir.⁹³

Elmalılı M. Hamdi Yazır demiştir ki, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin Peygamber'in torunları olduğu gibi, Hz. Ali dahi Hz. Peygamber'in evinde yetişmiş Hz. Fatıma ile birlikte yaşamış ve özel bir mensubiyet kazanmıştır. Bu yüzden o da ehl-i beyt'ten sayılır. Fakat bunların ehl-i beyt'ten olması, Peygamber'in diğer kızlarının ve onlardan olan çocuklarının da ehl-i beyt'ten olmasına engel teşkil etmez;

92 Muhammed Cemaleddin el-Kâsımî, Tefsiru'l-Kâsımî, Kahire, 1918, XII/4850.

93 Kâsımî, Tefsiru'l-Kâsımî, XII/4850.

aksine onların da ehl-i beyt'ten olmalarını gerektirir.⁹⁴

Çağdaş müfessirlerden Ebu'l-A'lâ el-Mevdudî ise şöyle demiştir. “Âyetin yer aldığı konunun çerçevesinden, Ehlü'l-Beyt (ev halkı) ile burada, Hz. Peygamber'in eşlerinin kastedildiği anlaşılmaktadır; çünkü hitap, “Ey Peygamber'in hanımları” diye başlamaktadır ve gerek bu âyetten önce, gerekse sonraki bütün konunun muhatabı da yine Peygamber'in hanımlarıdır. Bunun yanı sıra “ehlü'l-beyt” kelimesi Arapça'da, Türkçe'deki (ev halkı) “âile” (İngilizce'de household) anlamında kullanılmaktadır. Ve bir adamın karısını ve çocuklarını kapsayan bir terimdir. Hiç kimse karı'yı ev halkından saymamazlık edemez. Kuran bu kelimeyi, bundan başka iki yerde daha kullanır ve her iki yerde de “karı” âilenin en önemli üyesi olarak bu kelimenin tarifi kapsamına girer.” Daha sonra Mevdudî, yukarıda metin ve mealleriyle birlikte bahsi geçen 11. Hud/73 ve 28. Kasas/12. âyetleri örnek gösterir. Sonra da sözlerine şöyle

94 Elmalılı, Hak Dini Kuran Dili, İstanbul, VI/3892.

devam eder: “Fakat *Ehlü'l-beyt* ile sâdece Peygamber’in hanımlarının kastedildiği ve başka hiç kimsenin buna dahil olmadığını söylemek de yanlıştır; çünkü “ev halkı” bir kimsenin âilesine mensup olan herkesi kapsayan bir terimdir. Ayrıca Hz. Peygamber de bu noktayı açıklığa kavuşturmuştur” dedikten sonra, konu ile ilgili hadisleri nakletmiş ve bağlayıcı cümle olarak da şunu söylemiştir: “Müslim, Tirmizî, Ahmed, İbn Cerir, Hakim, Beyhakî gibi muhaddisler (...) ve bir çok sahabî, Hz. Peygamber’in Hz. Ali, Hz. Fatıma ve iki oğlunu *Ehlü'l-Beyt*’ten saydığını gösteren bir çok hadis rivâyet etmişlerdir. O halde onları *Ehlü'l-Beyt*’ten saymayanların görüşü yanlıştır. Aynı şekilde yukarıdaki hadislere dayanarak Hz. Peygamber’in hanımlarını *Ehlü'l-Beyt* kapsamı içine almayanlar da hata içindedirler.”⁹⁵

Çağdaş müfessirlerden Şenkîfî (ö. 1974) demiştir ki: “Her ne kadar âyetin kapsamına başkaları girse de bazıları, Peygamber’in

95 Mevdudî, Tefhimu'l-Kuran, (Çev. Muhammed Han Kayanî ve Arkadaşları), İstanbul, 1987, IV/370, 371.

hanımlarının bu âyete dahil olmadıklarını söylemişlerdir. Gerçek şu ki, âyetin siyakından bir kısım deliller onların da âyete dâhil olduklarını kesin olarak göstermektedir.”⁹⁶

Müfessirlerimizden Süleyman Ateş, Ehl-i Beyt ile ilgili nakledilen Ümmü Seleme ve Aişe hâdislerini: “Bunlar kişisel görüşlerdir ve bu hadisler gariptir. Bunlara bazı aşırı mezhep taraftarlarının parmağının karıştığına hiç şüphe görmüyoruz; çünkü bunlar âyetin siyakına tamamen terstir. (...) Amir İbn Seleme’den rivâyet edilen birinci hadiste: “*Ey ev halkı, Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor*” âyetinin, ötekilerden ayrı olarak indiği anlaşılır. Oysa bu, âyet değil, âyetin bir bölümüdür ve konuya bağlıdır. Bunun bağlı bulunduğu âyetten ayrı olarak inmesi makul değildir.” dedikten sonra Ateş, sonuç olarak görüşünü şöyle açıklıyor: “Bu hususta en uygun görüş şudur: ‘Allah Elçisinin evladı, eşleri, torunları Hasan ve

96 Muhammed el-Emin İbn Muhammed el-Muhtar el-Çelebî eş-Şenkîti, *Advâ’u’l-Beyân fî İdâhi’l-Kuran bi’l-Kuran*, Kahire, 1972, VI/577.

Hüseyin, damadı Hz. Ali, Rasûlullah'ın Ehl-i Beytidir. Küçüklüğünden beri Peygamber'in yanında büyüyen ve onun amcasının oğlu, en sevdiği kızı Fatıma'nın kocası olan Hz. Ali de Peygamber'in ehl-i beytindedir. İbn Kesir'in de dediği gibi, hem zevceleri, hem de yakın akrabası ehl-i beytindedir."⁹⁷

Âyetlerin lafzına *zarf*, manasına da *mazruf* deyip; *zarf-mazruf* ilişkisi açısından bakıldığında, o zarftan çıkması mümkün olmayan bir manayı zarfa sonradan koymak suretiyle Âyetteki *ehl-i beyt* kavramının anlam alanını genişletmekten yana olan bu müfessirler, görülüyor ki, bu konuda nakledilen rivâyetleri de değerlendirmelerine esas kabul etmişlerdir. Bu anlayışa göre, söz konusu ayetler, Hz. Peygamberin hanımlarına özel olarak inmiş ve onlara sesleniyor. Fakat Hz. Peygamberin çocukları, torunları, evinde, kızı Fatıma ile birlikte yetişip de özel mensubiyet kazanan Hz. Ali ve onun soyundan gelen kimselerin de bu kavramın

97 Süleyman Ateş, Yüce Kuran'ın Çağdaş Tefsiri, İstanbul, 1990, VII/163-165.

içerisine girdirilmesinde bir mahzur bulunmamaktadır. Hatta girmelidir de! Fakat bu müfessirler, Hz. Fatıma, Hz. Ali ve onların çocukları Hasan ve Hüseyin'in, aynı âyetlerin içerdiği emirler, yasaklar ve hükümlere muhatap olup-olmadıkları; özellikle de işledikleri bir aşırılık sebebiyle iki kat ceza görüp-görmeyecekleri hakkında hiçbir şey söylememektedirler!

3. Ehl-i Beyt'ten Maksat Hz. Ali Fatıma, Hasan ve Hüseyin'dir

Bir kısım müfessirlere göre, ki bunların çoğunluğu Şî'î'dir, âyet Peygamber'in hanımlarını değil, sâdece onun temiz soyunu sürdüren Hz. Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin ile onların soyundan gelen on iki imamı kapsamaktadır.

Tabiun'dan Ebu Saîd el-Hudrî (ö.), Mücâhid (ö. 103/721) ve Katâde'ye (ö. 117/735) atfedilen görüşe göre bu âyetteki *ehl-i beyt*'ten maksat Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'dir; çünkü, diyorlar, ayetteki ... ليذهب عنكم ve طهرکم ۛ cümlelerinde erkekler için çoğul

muhatap zamiri olan ve *siz* manasına gelen كُمْ /kum zamirlerinin getirilmesi buna delalet etmektedir. Âyette eğer Peygamber'in hanımları kastedilmiş olsaydı, kadınlar için *siz* manasına gelen ve çoğul muhatap zamiri olan يَطْهَرُكُمْ ve لِيَذْهَبَنَّ

Tabatabâî el-Mizan isimli tefsirinde demiştir ki: "Eğer rivâyetlerin Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile birlikte Peygamber hanımlarının da Ehl-i Beyt'e dahil edilir ve söz konusu âyetin siyakında onlara da hitap vardır denilirse, ben de derim ki, bu rivâyetlerin çoğu ve özellikle Ümmü Seleme yoluyla gelenler ve Ümmü Seleme'nin evinde nâzil olanlar hakkında indiğini ve Peygamber hanımlarının bunun dışında olduğunu gösterir."⁹⁹ Kaldı ki, "Ehl-i beyt'in Hz. Ali ve onun soyundan gelenler olduğu hususunda varid olan hadislerin çokluğu; söz konusu ayetin Peygamber'in hanımları hakkında indiğine dair hiçbir rivayetin bulunmaması(!);

98 Bkz. Şevkâni, Fethu'l-Kadîr, IV/279.

99 Seyyid Muhammed Huseyn et-Tabatabâî, el-Mîzân fî Tefsiri'l-Kuran, Beyrut, 1973, XVI/310.

bu ayetin Peygamber'in hanımları hakkında özel olduğunun hiçbir kimse tarafından iddia edilmemiş olması(!) gibi deliller bu kavramın Peygamber'in hanımlarını kapsamadığını göstermektedir."¹⁰⁰ Ona göre, "*Ehl-i Beyt! Şüphesiz Allah, kötülüğü sizden uzak tutmak ve sizi, sâdece tertemiz yapmak istiyor*" bölümü, Hz. Peygamber'in hanımları hakkında inen pasajdan bir cüz değil, onlara muttasıl da değildir; onlardan ayrı olarak indirilmiştir. Bu kısım, bugünkü bulunduğu yere ya Peygamber'in emriyle sonradan konulmuştur, ya da Kuran cem' edilirken yanlış yazılmış olabilir.¹⁰¹

Tabressî (ö. 538/1141), "*Ehl-i Beyt! Şüphesiz Allah, pisliği sizden uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor*" âyetinin evvelindeki âyetleri hep Peygamber'in hanımları ile ilgili

100 Tabatabâi, el- Mîzân fî Tefsiri'l-Kuran, Beyrut, 1973, XVI/311.

101 Tabatabâi, el- Mîzân fî Tefsiri'l-Kuran, XVI/311; Şeyh Ebu Ali el-Fadl b. Hasen et-Tabressî, Mecmau'l-Beyan fî Tefsiri'l-Kuran, VII/560.

olarak açıklamış¹⁰² ve bu âyete gelince Peygamber'in ehl-i beytinin Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hasan ve Hüseyin'den ibaret olduğunu söyleyerek bu görüşünü ispatlamaya çalışmıştır. Hatta, Hz. Ali ve evladının olduğu gibi onların soyundan gelen imamların da masum/her türlü günahattan ve aşırılıklardan korunmuş olduklarını; bu yüzden onların da peygamberlerin ortak vasıflarından olan 'ismet' vasfı ile muttasıf olduklarını iddia eder.¹⁰³

Yine Şîî bir müfessir olan Ali b. Musa demiştir ki, "*Ehl-i Beyt! Şüphesiz Allah sizden, ancak kötülüğü uzak tutmak ve sizi, tertemiz yapmak ister*" âyetinde emir ve yasakların Peygamber'in hanımlarına da yansıyacağı muhakkaktır. Maksud, Allah nezdinde Ehl-i Beyt'in, yani *kisâ* ashabı olan Hz. Peygamber (sav), Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in ihtiramının korunmasıdır. O, bunlara en küçük bir lekenin gelmesini

102 Bkz. Tabressî, Mecmau'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kuran, VIII/137, 138.

103 Tabressî, Mecmau'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kuran, VIII/138.

istemiyor. Bu ilahi iradenin anlatılması için Allah Teala Ehl-i Beyt'ten olmayan, ama onlarla bir çeşit irtibatları bulunan Peygamber hanımlarına kötülüklerden sakınmalarını emrederek başkalarının davranışları sebebiyle de olsa Ehl-i Beyt'e leke gelmesini istemiyor.”¹⁰⁴

Bunlara ilave, farklı bir görüş olarak, “Ehl-i beyt'ten maksat bütün Müslüman cemaatidir” yorumunu da burada zikretmek isteriz..

Bir Alman müsteşriki olan Rudi Paret, Ahzab sûresi 33. âyette *ehle'l-beyt* ifâdesindeki *el-beyt* kelimesinin, Hûd, 11/73 ve Kasas, 28/12'dekilerin aksine harf-i tarifli gelmesinden hareketle şöyle bir fikir geliştirmiş ve kavramın içeriğini daha farklı kişilerle doldurmuştur:

“Oysaki *ehlu'l-beyt*'in her iki Kuran pasajının 28. Kasas/12'ye dayanmadan anlam verme imkânı da vardır; zira bu ikisi, *beyt*

104 Bkz. Ebu Hasan Ali b. Musa, Müsnedü'l-İmam Rıza, Tahran, tarihsiz, II/3.

kelimesinin harf-i târif almasıyla diğerinden ayrılmaktadırlar. Harf-i târifli *beyt* (ev) kelimesi Kuran'da 12 yerde daha geçmektedir ve bunların hepsinde de istisnasız 'Allah'ın evi' anlamındadır. (Mekke'deki kutsal mâbed Kâbe kastediliyor) Aynı anlamı *ehlu'l-beyt* için de kabul etmek ve buna bağlı olarak *ehlu'l-beyt* ifâdesini 'Beytullah halkı' (yani İslâm Kâbe kültünün bağlıları) olarak tercüme etmek akla yatkın görünüyor. Böylesi daha anlamlı olur. Nitekim Muhammed Medine'deki ilk yılları zarfında kibleyi bilinçli olarak Mekke'deki Kâbe'ye çevirmiş;¹⁰⁵ dahası, Kâbe'yi belli ölçüde İslâmiyet'in simgesi mertebesine yükseltmiş ve "*İnsanlar için dikilen bu ilk evin*" bina ediliş tarihini İbrahim'e kadar götürmüştü. Bu durumda

105 Rudi Paret'in "Nitekim Muhammed Medine'deki ilk yıllar zarfında kibleyi bilinçli olarak Mekke'deki Kâbe'ye çevirmiş" ifâdesi, doğru değildir; zira kibleyi Mescid-i Aksa'dan Mescid-i Haram tarafına çeviren Allah'tır. (Bkz. Bakara, 2/144) Muhammed, Allah'ın emri üzere kibleyi değiştirmiştir. Paret'in, alıntıladığımız metindeki bu ve benzeri gerçeğe aykırı ifadeleri, onun İslâm'ı, Allah'ın dini değil Muhammed'in kurduğu din (Muhammedanizm) anlayışından kaynaklanmaktadır.

‘Beytullah halkı’ terimi İbrahim’in kurduğu ve Muhammed’in yenilediği İslâm dininin bağılıları” anlamına gelir. [Aynı şekilde Kuranî bir terim olan *ehlu’l-kitâb* (İslâm dışındaki semavî dinlerin bağılıları) ifâdesi ile karşılaştırınız].”

Hâlbuki Rudi Paret aynı makalede şu ifâdenin de sahibidir: “Tabi bu gibi pasajlara anlam verirken bizzat Kuran’ın kendi metnini ve anlam bütünlüğünü kullanma görevi de o ölçüde zorunlu hale gelmektedir.”¹⁰⁶ Eğer o, bu ifâdesiyle âyetin siyak ve sibak bütünlüğünü de kast ediyorsa, ki sözünden bu mana da anlaşılabilir, Şî’ler gibi yöntem hatası yapmakta ve âyete, kendi bağlamından (siyak-sibak bütünlüğünden) kopararak, sırf lafzî benzerlikten ötürü bağlamına aykırı bir anlam yüklemektedir...

106 Paret, Kuran Üzerine Makaleler, s. 48.

V- DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ahzab sûresinin 33. âyetindeki *ehl-i beyt* kavramıyla ilgili toplam 32 müfessirden tespit etmiş olduğumuz bu dört farklı anlayışı değerlendirdiğimizde, şöyle bir görünüm ortaya çıkmaktadır: Ahzab sûresi, Hicretin beşinci yılında, Ahzab, diğer adıyla Hendek savaşından sonra indirilmeye başlanmıştır. Ortam, vahyin direktifleri ve Hz. Peygamber'in önderliği ile bireysel, sosyal, siyasî ve hukukî kurumların hızla şekillendiği bir ortamdır. Bireysel ve sosyal her olaya, hatta akıl ve realite yönünden gerçeği yansıtmadığı halde, asırlardan beri doğru kabul edilen her geleneğe müdâhale edilmekte ve medenî bir toplumun inşa süreci, akla, bilime ve hayatın gerçeklerine uygun kural ve yasalarla devam etmektedir.

Söz konusu 33. âyetin de içerisinde yer aldığı bu pasajda, sosyal kurumların en alt ve en önemli birimlerinden olan âilede, ekonomik yetersizlikten kaynaklanan tipik bir

karı-koca geçimsizliğine, Rasulüllah ve Eşleri özelinde evrensel bir çözüm getirilmektedir. Tarihî tespite göre, Hz. Muhammed, *risâlet* görevinin yaklaşık on sekiz veya on dokuzuncu (13+5) yılındadır. Onun, Peygamber olmasına rağmen, Allah ve İlahî yasalar karşısında hiçbir ayrıcalığı bulunmamaktadır. Onun hayatı gizli bir el tarafından yoluna konulmuş sorunsuz, sıkıntısız bir hayat, hanımları da birer melek değildir; bir beşer olarak onun da âilevî sorunları bulunmakta ve o sorunlar da beşerî sosyal hayatın bir parçası olarak indirilmekte olan âyetlerle çözümlenmektedir.

Resûlullah (sav)'ın hanımları, ki bu âyetler indirildiği zaman sayıları dokuz idi,¹⁰⁷ onlar da, diğer kadınlar gibi, zaman zaman kocalarından şikâyet etmekteydiler; onlar da,

107 Bu âyetler indirildiğinde Rasûlullah'ın (sav) taht-ı nikâhında dokuz hanımı vardı. Bunlar: Hz. Ebu Bekir'in kızı Aişe, Hz. Ömer'in kızı Hafsa, Ebu Süfyânın kızı Ümmü Habibe, Zem'a'nın kızı Sevede, Ebu Ümeyye'nin kızı Ümmü Seleme, Hayber'li Huyeyy'in kızı Safiyye, Hilal kabilesinden Hâris'in kızı Meymune, Esed oğullarından Cahş'ın kızı Zeynep ve Mustalik oğullarından Haris'in kızı Cüveyriyye'dir.

dünya hayatının nimet ve ziynetlerinden kendilerini yeterince istifade ettiremediği için veya kendi aralarındaki kıskançlıkları sebebiyle kocalarını üzüyorlardı. Onların bu sefer ki şikâyetleri, belli ki, hep birlikte kocalarına karşı üzücü bir tavra dönüşmüştür. Fakat onlar, kocalarının bir Allah Elçisi olduğunu ve özel görevi sebebiyle, ekonomik imkânlarının kısıtlı olduğu gerçeğini düşünemediler. İstemekte haklı oldukları¹⁰⁸ taleplerinden, Rasûlullah'ın hatırı için fedakârlık etmeyi akıllarından bile geçiremediler. Sonuçta bu konu, dışarıya aksedecek kadar âile içi bir meseleye dönüştü. Gelir kaynakları belli ve kısıtlı olan Müslüman bir kocanın, hanımının bu veya benzeri bir talebini meşru yoldan karşılama imkânı hiç bulunmuyor, hanımı ise, 'âilenin huzurunu bozmaya değer mi değer mi?' demeyip tâviz vermeden talebinde diretiyorsa... İşte, Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'in şahsında yaşanan böyle bir hadisenin hallinde en son başvurulabilecek bir

108 Bkz. Âl-i İmran, 3/14; A'raf, 7/32, 33; Tahrim, 66/1, 2.

çâreyi onlara da bir çözüm yolu olarak önermiştir.

Çoğunluğu temsil eden birinci gruptaki müfessirlerin de tespit ettikleri gibi, Hz. Peygamber'in hanımları, kendilerine getirilen bu teklif karşısında Allah'ı, Rasûlünü ve ahiret yurdunu tercih ettiler. Onların, hür irâdeleriyle izhar ettikleri bu tercihleri sonucu, Yüce Allah, Peygamberini bir daha üzmemeleri ve evlilik hayatlarını, onu hoşnut edecek şekilde sürdürmeleri amacıyla, doğrudan doğruya hanımlarına hitap ederek bir takım emirler, yasaklar ve tavsiyelerde bulundu. Eğer Peygamber'in hanımları, kendilerine yönelik bu emirlere uyar, yasaklardan kaçınır ve tavsiyelere kulak asarlarsa, hem Allah'a ve Elçisine karşı gelmeyip takvâ bilincine ermiş olacaklar, hem Rasûlullah'ı üzmeyecekler, hem de kendilerini her türlü pislikten uzak tutmuş ve Allah'ın arzu ettiği şekilde tertemiz yaşamış olacaklardı.

Pek çok müfessirin de dediği gibi, bu pasaj, tamamen Hz. Peygamber'in hayatta

olan eşleri ile ilgilidir. Burada onlardan başkasının adının açıkça geçmesi bir yana, zımnın de olsa, burada hanımlardan başka bir kimse ifade edilmiş değildir. Özel hitaplarla tanzim edilen iki kat ceza ve iki kere mükâfatlandırma da, Peygamber'in hanımlarından başkası için söz konusu değildir. Öyleyse, Allah'ın emir ve yasaklarına uydukları takdirde tertemiz olmaları arzu edilen *ehl-i beyt* de Peygamber'in hanımlarından başkası olamaz!

Şunu da belirtmeliyiz ki, bu pasajda Peygamber'in hanımları da dahil, hiç kimsenin günah işlemekten uzak ve tertemiz yaratıldığından söz edilmemiştir. Aksine, Zemahşerî'nin de belirttiği gibi, Peygamber'in zevceleri, aşırı talepleri yüzünden Peygamber'i üzdükleri için boşanmaları gündeme getirilecek kadar büyük hata içerisindeydiler. Allah da onları uyarmış ve terbiyeye dâvet etmiştir; onların hatadan ve günahtan tertemiz olduklarını söylememiştir.

İkinci grupta yer alan müfessirler, Ümmü Seleme ve Âişe'den gelen rivâyetleri

sahih kabul etmiş, tetkik ve tenkide gerek duymaksızın, âyetin anlam alanını genişletmişlerdir; bir kısmı ise, 33. âyetin ...ليذهب عنكم و... يظركم و... cümlelerindeki “küm” zamirlerinin, Hz. Ali sebebiyle müzekker/eril geldiğini düşünerek, Hz. Ali’yi; dolayısıyla Hz. Fatıma, Hasan ve Hüseyin’i de âyetin kapsamına dahil etmişlerdir.

Kanaatimizce, bu âyetteki zamirlerin, muhataplara uygun olarak müennes/dişil değil de müzekker/eril getirilmiş olmaları, Hz. Ali’den dolayı olamaz; çünkü, her ne kadar şazları olsa da, kaide gereği, bir metinde böyle bir zamir ile bir şahsa işaret edilebilmesi için, önceden o şahsın isminin açıkça zikredilmiş olması şarttır. Malum olduğu üzere Hz. Ali’nin adı, değil zamirlerden önce veya aynı pasaj içerisinde, surenin tamamında bile hiç geçmemiştir. O halde böylesine temelsiz bir gerekçeye dayalı bir delil, delil olamaz ve bu zamirden hareketle âyetin kapsamına Hz. Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin ve başkaları dahil edilemez.

و ... ليذهب عنكم ... Âyetteki zamirlerin يـ طهرکم şeklinde müzekker gelmelerinin sebebini, pek çok müfessir gibi Şevkanî de şöyle açıklamıştır: “Küm” zamirlerinin müzekker/eril gelmesi (aslen müzekker olan) “ehl” kelimesi itibariyledir. Tıpkı Allah’ın: “*e ta’cebine min emrillahi rahmetullahi ve berakatühü aleyküm ehle’l-beyt*”¹⁰⁹ ayetinde, hitap Hz. İbrahim’in hanımına olduğu halde, eril olarak: “...*aleyküm ehle’l-beyt*” denildiği gibi... Kişi, hanımını ya da hanımlarını kastederek arkadaşına sorar: “Keyfe ehlük” yani ‘hanımın nasıl?’ O da şu cevabı verir: “**Hüm** bi hayr...” yani ‘onlar iyidirler.’¹¹⁰ Görülüyor ki, Şevkânî’nin verdiği bu misallerde, her iki zamir ile de kastedilen kimseler kadın olduğu halde, baştaki “ehl” kelimesi sebebiyle, zamirler müzekker getirilmiştir.

و يـ طهرکم ... ليذهب عنكم...deki zamirlerin müzekker gelmesinin ikinci sebebi ise, Hz. Peygamber’in de âyetin anlam alanına dahil olmasındandır. İbn Abbas’ın da dediği gibi

109 Hüd, 11/73.

110 Bkz. Şevkânî, Fethu’l-Kadir, IV/278, 279.

bahse konu olan “ehle'l-beyt!” “Ehl-i Beyt-i Rasulillah!” tır. Pasajdaki hitaplar ve hukukî, ahlakî, cezaî sonuçlar Peygamber’in hanımlarına ait olunca, âyetin sonuç bildiren cüzünden, “Ehl-i Beyt! Allah, ancak pisliği sizden uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor” illetinin hedefi de onlar olmalıdır. Buna göre âyetteki zamirler hem “ehl” kelimesinden, hem de Hz. Peygamber’den dolayı ‘tağlib kaidesi’ gereğince müzekker olarak (كُؤ /küm) getirilmiştir.¹¹¹

Büyük çoğunluğunu Şiî’lerin oluşturduğu bir kısım müfessirler ise, âyeti kendi bağlamından koparmakla kalmayıp, âyetin, yalnız bir kısmını almışlar, sonra da Ümmü Seleme ve Aişe’den gelen rivâyetleri ona nüzûl sebebi olarak ekleyip, o şekilde arzu ettikleri manaya ulaşmışlardır. Ayrıca bunlar, “Ehl-i Beyt! Allah, ancak pisliği sizden uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor” cümlesinin, bir sonuç cümlesi olduğunu ve bu sonucun gerçekleşebilmesi için, mutlaka bazı önerilere dayandırılması gerektiğini

111 Bkz. Şeyh Zâde, Hâşiyeye ale'l-Kâdi., IV/63.

düşünememişlerdir. Bu tefsirlerde, dilbilimine ve metne itibar ise, aslâ söz konusu değildir! O nedenle Tabatabâî, Peygamber hanımlarının bu âyetin kapsamına dahil edilmesinin imkânsız olduğunu söyleyebilmiş, Ali b. Musa ise, temiz kalmaları ve Peygamber soyuna leke getirmemeleri amacıyla âyetin kapsamına dahil edilmelerine izin vermiştir(!)...

Belli ki bu müfessirler, dayandıkları bu hadislerin, literatürde çok sayıda bulunmalarını, sıhhatleri için yeterli delil saymış, metin ve sened tenkidine lüzum görmeden ve âyetlerin lafzındaki mana ile çelişki arz ettiğini düşünmeden, âyete nüzûl sebebi olarak kabul etmişlerdir. Ayrıca az önce de geçtiği üzere ... ليذهب عنكم و... يطهركم و... cümlelerindeki erkek, muhatap, çoğul için olan ك /kum zamirlerinin getirilmiş olmasını da dil açısından kanaatlerine yeterli bir delil sayıp ayetteki *ehl-i beyt* hitabını, sadece Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin ile onların soyundan gelenlere tahsis etmişlerdir.

Rudi Paret ve onun gibi düşünenerler, İslâm'a *Muhammedanizm*, Kuran'a da Muhammed'in düşünüp ortaya koyduğu beşerî bir kitap nazarıyla baktıkları sürece, görüşlerini, âyeti tefsir olarak kabul etmek mümkün değildir. Biz, onun görüşünü, metne tamamen aykırı da olsa, âyete farklı bir yaklaşım getirdiği için burada naklettik.

Tefsirde hiçbir ilke tanımayan, siyasî, hukukî, sosyal ve bireysel inanç ve menfaati sebebiyle ön kabullerini tavizsiz bir biçimde esas alan ve Kuran'a öyle yaklaşanlar için "Tefsirde Sorumluluk" adına söylenecek hiçbir söz yoktur. Onlar, Hz. Peygamber'in de işâret ettiği gibi, doğrudan doğruya "*fe emmellezine fi kulûbihim zeyğun...*" yani "*kalplerinde sapkınlığa meyil olanlar...*"¹¹² âyetinin muhatabıdır. Fakat, iyi niyetle de olsa, zarf-mazruf ilişkisi açısından bakıldığında, âyetin zarfı konumunda olan lafzından çıkan mana ile yetinmeyip, o zarfa Peygamber'in dahil edip etmediğini kesin

112 Bkz. Âl-i İmran, 3/7.

113 Krş. Buharî, Tefsir, 3/1.

olarak bilmeden veya onun bile, kendiliğinden o zarfa bir şey dahil edip edemeyeceğini düşünmeden; özellikle de; “Peygamber’in ehl-i beytinden olmaya onlar da layıktır...” gibi duygusal bir yaklaşımla Allah’ın âyetlerinde yer vermediği bir manayı, o zarfın içine koymak, büyük bir cesâret meselesi olmalıdır! Bizce, bu âyetlerin kapsamı hakkında da Ebu Hanife gibi düşünmek, en doğru yoldur. O demiştir ki: “Kuran’ı esas almak ve kim tarafından nakledilmiş olursa olsun, Kuran’ın açık ifadelerine aykırılığı zâhir olan rivayetlere itimat etmemek ve Hz. Peygamber’e de nispet edilse, Kuran’ın verdiği bilgiyle yetinmek en isabetli yoldur.”¹¹⁴

“Ey ehl-i Beyt! Allah, ancak sizden pisliği uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor” hitabı, Hz. Peygamber’in, sâdece pasaj indirildiği zaman hayatta olan hanımlarına özgüdür. Onların dışında hiçbir kimseyi ve hiçbir kesimi kapsamamaktadır! Çünkü

114 Bkz. İmam-ı Azam’ın Beş Eseri (çev.Mustafa Öz), MÜİF Vakfı Yayınları, Nu: 49, İstanbul, 1992. s. 32, 33.

pasajın bütünündeki hitaplar, emirler, yasaklar, tavsiyeler ve iki kat ceza ile iki defa mükâfat, sırf onlar içindir. O halde bu âyet, kullanılmakta olan “Ehl-i Beyt” kavramına ve kurumuna Kuran’dan delil gösterilemez!

Hz. Peygamber’e nispet edilen hadisler ise, M. İzzet Derveze’nin de dediği gibi, eğer sahih iseler, -ki, onların tetkikini Uzmanları yapmalıdır- Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin gibi faziletli insanların, Kuran’a âit bu cümlelerin umumi manası içerisine, bizce mümkün olmamakla birlikte, Hz. Peygamber tarafından asıl muhataplarına ilâve olarak dahil edildiği düşünülse bile, onların melekler gibi hatasız, günahsız olarak yaratıldıklarından ve hayatları boyunca günah işlemediklerinden, dolayısıyla onların soyundan gelenlerin de masum olduklarından söz edilemez! Böyle bir düşünce, İslâm’da yoktur!